Het Wase wagenmakersgeslacht De Dobbelaer in de 17de eeuw

Het was al vroeg in de 17de eeuw dat wagenmaker Pieter De Dobbelaer (°Herne 1606, +Beveren 1675) zich in Beveren waagde aan een nieuw bestaan. Hij had zijn familie in Herne in het huidige Pajottenland en toen een deel van het Land van Edingen, vaarwel gezegd en was vertrokken.[1]

Hij vond in Sint-Niklaas in 1630 zijn eerste bruid[2], Niklasyne De Grave (+1637[3]), die hem vijf kinderen schonk die allen in het nabijgelegen Beveren werden geboren.[4] Jan, Anthonius, *Mayken* (Maria) en Pieter zouden de volwassen leeftijd bereiken, enkel hun jongste zusje *Amelken* (Amelberga) overleed op amper driejarige leeftijd.

Pieter was wagenmaker van beroep, een ambacht dat men in het Waasland toen goed kon gebruiken. Waar hij zich bekwaamd had in het maken en herstellen van allerlei houten landbouwkarren hebben we nog niet kunnen achterhalen. Wellicht werd het ambacht van vader op zoon doorgegeven. Zijn hofstede en werkruimte had hij in de Beverse Kloosterstraat gevonden, vlak bij het centrum.[5]

Zoals het toen vaak de gewoonte was hertrouwde de jonge weduwnaar al vrij vlug. Een jaar na het wegvallen van zijn eerste vrouw, trouwde hij in Beveren met Catharina Van Esbeke[6]. Dit nieuwe bruidspaar werd op zowat vijftien jaar tijd gezegend met tien kinderen. Het moet een druk bestaan zijn geweest daar in de Beverse Kloosterstraat, er waren immers ook nog de kinderen uit zijn vorige huwelijk. Ook hier bereikten verschillende kinderen de volwassen leeftijd: *Gillis* (Egidius), Frans, *Katelijne* (Catharina), Vincent en Philippus. Vijf andere kinderen bereikten de leeftijd van tien jaar niet (Judocus, Elisabeth, Adriana –tweelingzus van Katelijne-, nog eens *Lijsbette* (Elisabeth) en *Jaques* (Jacobus)).

---

[1] M. Van Stappen, De familie De Dobbeleer in het zeventiende-eeuwse Herne, Eigen Schoon en de Brabander, 2024, nr. 4.

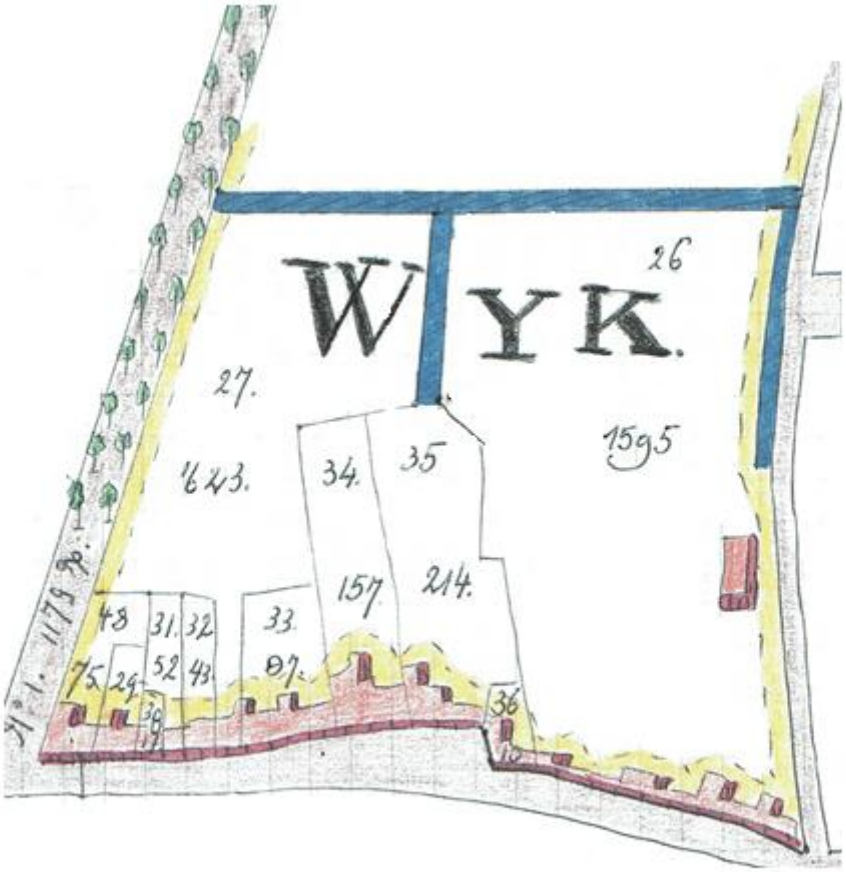
[2] Bij dit huwelijk was zijn broer Vincentius De Dobbelaer aanwezig als getuige. Deze was eveneens uit Herne vertrokken en zou later baljuw worden van Bottelare, Schelderode en Munte, in het Land van Rode gelegen ten zuidoosten van Gent, in: Over de baljuw van Bottelare en zijn familie in het Waasland, De Dobbel-Beker, 2020, nr. 1, P. 21.

[3] Zij overlijdt 14 dagen na de geboorte van haar jongste kind. Uit de staten van goed blijkt dat de hofstede in de Kloosterstraat tijdens het huwelijk is aangekocht. Hierop rustte nog een jaarlijks te betalen rente van vijf ponden. Er werd geen verdere boedelinventaris opgemaakt. In 1651 zullen haar vier wezen erven van hun grootouders Joannes De Grave, X Amelberga De Bruyne. Ze ontvangen een stuk land in Sint-Niklaas, ook nog het tiende deel van de grootouderlijke hofstede, gelegen ten westen van de 'kerkdries'. Op dat moment had hun oom Andreas De Grave (° 1606) beide eigendommen in pacht. Er is ook nog sprake van een obligatie (32 ponden) ten laste van de vader van de wezen. Blijkbaar diende er dus nog een schuldvordering verder afbetaald te worden aan zijn schoonouders. Deze obligatie komt nu aan de wezen toe.

[4] Stamboomtak 43/10, www.dobbel-beker.be. We zullen in deze tekst de familienaam De Dobbelaer gebruiken, in de archiefteksten werden vaak andere naamsvarianten gebruikt. Voor de voornamen gebruiken we de oude namen zoals we ze vaak konden optekenen, bv. *Pieter* voor Petrus, *Jan* voor Joannes, …

[5] M. Van Stappen, Op zoek naar Pieter de Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17e eeuw, Het Land van Beveren, 1989, nr. 1, P. 25.

[6] De familie Van Esbeke was goed vertegenwoordigd in het Beverse dorpsbestuur. Haar vader Anthonius was er schepen, en zijn broer Joos was stadhouder (=plaatsvervanger van de baljuw) en schepen. Jan Van Esbeke, zoon van Joos, was meier en ontvanger, en woonde in de buurt van Pieter De Dobbelaer (perceel 28 en 27).

Fragment van de Cloosterwijck naar het Caerte-Boek der Commune van Beveren[7]. Links is de Kasteeldreef getekend, met onderaan de Kloosterstraat. De hofstede van Pieter De Dobbelaer bevindt zich op perceel 31 (52 roeden[8]). Rechts bevindt zich het kloosterdomein van de Wilhelmieten (perceel 26), deels omringd door een watergracht.

Pieter De Dobbelaer had al in 1633 zijn hofstede gekocht. Uit de koopakte konden we afleiden dat er ook een gemeenschappelijke stenen waterput was met buurman en smid Hendrik Meyskens (Sint-Elooy, perceel 32). Deze Hendrik was een leeftijdsgenoot en was ook in Sint-Niklaas getrouwd vooraleer zich vanaf 1626 in Beveren te vestigen. Hij was ook getuige bij het huwelijk van zijn vriend en buurman Pieter De Dobbelaer.

Naast het typische wagenmakerswerk met o.a. het maken van de houten wielen en askasten, bestond hun assortiment ook uit mallejannen[9], kruiwagens, eggen en ploegen, botermolens, … Men maakte ook stootwagens voor timmerlieden, bierwagens voor het transport van biervaten of wagens voor het vervoer van bomen. Ook het maken van doodskisten behoorde tot hun productgamma.

---

[7] Oud Archief Beveren, nr. 284. De kaart is gemaakt door landmeter du Caju, naar een oudere kaart van landmeter Antoon Van Landeghem uit 1666.

[8] In feite gaat het om oppervlakten in vierkante roeden, met 1 gemet=300 roeden=ongeveer 44 are.

[9] Een soort kar op twee wielen die diende voor het transport van bomen.

Hout was de cruciale grondstof bij het wagenmaken. Men kocht meestal zelf zijn bomen die in de lengte verzaagd werden tot planken. Deze werden vaak meerdere jaren gedroogd vooraleer ze verder konden bewerkt worden om er balken voor de laadbak van de wagen, of spaken en velgen voor de wielen van te maken. De verschillende segmenten van het wiel werden via gleuven, gaten en houten pennen aan elkaar bevestigd. Het spreekt voor zich dat men hierbij gebruik maakte van typisch houtbewerkingsgereedschap zoals zagen, boren en snijmessen. Het wiel werd dan bij de smid voorzien van een ijzeren band die roodgloeiend werd aangebracht, waardoor een harde en stevige krimpverbinding het resultaat was. [10]

Een wagenmaker aan het werk. Het ambacht zou nog tot halfweg de 20ste eeuw beoefend worden. (Haasdonk, www.waaserfgoed.be)

Jan De Dobbelaer (Belsele)

De oudste zoon van wagenmaker Pieter, Jan, trouwt te Belsele in 1659. Hij is dan 28 jaar oud. Zijn vader en schoonbroer Andreas Van Hese zijn de getuigen. Maeyken, de zuster van Jan, was een paar maanden eerder al getrouwd. De andere broers[11] Anthonius, Pieter, Gillis, en Frans verblijven wellicht op dat moment niet meer thuis of zijn elders inwonend als knecht. Ze kregen er kost en

[10] Wikipedia, trefwoord: wagenmaker

[11] We gebruiken in deze tekst steeds broer en zuster als aanduiding, alhoewel het soms over halfbroer en halfzuster gaat.

inwoon, de rest van de vergoeding voor een knecht werd niet in geld maar in natura uitbetaald.[12] Toch is het mogelijk dat er een paar nog thuis woonden en hun vader hielpen bij het wagenmaken. Ze moeten hierbij het ambacht al gedeeltelijk onder de knie gekregen hebben. In het ouderlijke huis waken stamvader Pieter en zijn tweede vrouw Catharina Van Esbeke, verder nog over hun drie jongste kinderen Katelijne, Vincent en Philippus.

Dat Jan in Belsele een gezin zal stichten heeft vermoedelijk te maken met de familie De Grave langs moeders kant die er in de buurt woonde. Jan kan dus als oudste zoon de ouderlijke woonst in Beveren toch al verlaten hebben en als knecht verbleven hebben bij zijn familie. Het gebeurde vaker dat in gezinnen met meerdere zonen, er enkele wegtrokken om een nieuw leven te beginnen. Ook zijn vader had hem dit voorgedaan. Hij leerde er zijn toekomstige echtgenote Maria Papaert kennen, dochter van Anthonius Papaert en Judoca De Bock. Het huwelijk is van korte duur, want Maria zal al na tien jaar overlijden weer kort na de geboorte van het jongste kind. Ze laat op dat moment vijf wezen achter: Pieter (acht jaar), Maeyken, *Driesken* (Andreas), Jan en *Josijneke* (Judoca).

Bij het overlijden wordt een boedelinventaris of staat van goed[13] opgemaakt waarin alle bezittingen van het sterfhuis op dat moment worden opgesomd. Jan De Dobbelaer wordt als houder aangeduid, die dus verantwoordelijk zal zijn voor het levensonderhoud van de wezen totdat ze meerderjarig worden. Dit houdt dus in dat hij ze zal voorzien van eten en drank, kleding, ze ook zal leren lezen en schrijven, een chirurgijn raadplegen als ze ziek zijn, en ook zal zorgen dat hun huis goed onderhouden blijft.[14] De voogden zijn een zekere Christiaen Verlee en Anthonius De Dobbelaer, oom van de wezen. Zij zijn het die het overzicht van alle bezittingen overmaken aan de schepenen van de lokale vierschaar van Sinaai en Belsele. De schepenen treden als dorpsbestuurders[15] zelf ook op als oppervoogden die een oogje in het zeil hielden. De familievoogden dienden regelmatig bij hen verslag uit te brengen. Zolang de kinderen immers niet meerderjarig (ongeveer 25 jaar) en dus zonder rechten zijn, zorgen deze familievoogden er voor dan hun rechten gevrijwaard blijven. In geval van nood geven ze ook de toestemming om sommige gronden te verkopen. Ze waken letterlijk ook over eventuele sommen geld die de wezen als erfenis zouden krijgen, en dus pas kunnen ontvangen als ze meerderjarig zijn. Soms werden deze sommen geld gebruikt om een lening aan derden toe te staan *vuytleene ten intrest ter weesen proffycte.*

Men start in de staat van goed na de dood van Maria Papaert onmiddellijk met het opsommen van de inboedel, met telkens een geschatte waarde.

---

[12] Dit gebeurde al vanaf de leeftijd van ongeveer 15 jaar. Wanneer bv. jongere weeskinderen werden opgevangen door familieleden werd een soort onderhoudsgeld voorzien. Zie ook W. Rykbosch, Geld, koopkracht en levensstandaard.

[13] Oud Archief Sint-Niklaas, Staat van goed Belsele, nr. 126, f°89v. De griffier was D. Van Cotthem. Voor verdere info over staten van goed, zie: T. Lambrecht, www.familiegeschiedenis.be, ook Judocus Van Stappen in de Weesboeken van Sint-Niklaas, www.stap-brug.be, en R. De Moerloose, Staten van goed, terminologie, Familiekunde Vlaanderen, Land van Waas, 2015.

[14] Alle herstellingswerken aan de hofstede werden door de houderigge betaald tijdens de zogenaamde houdenis. Ze stond ook in voor *aet, dranck, cleederen, reede, sieck, ende gesont, an bruyloften ende kinderheffen*. Dit laatste heeft te maken met het mee bekostigen van de bruiloft en van dopen. In: Over twee 17de eeuwse staten van goed uit Vrasene en Beveren, www.stap-brug.be.

[15] Het opmaken van staten van goed en bv. verkoop/koopakten van gronden behoorden tot de vrijwillige rechtspraak. Ook de lokale criminele rechtspraak, vaak de lagere rechtspraak, en zaken die verband hielden met het dorpsbestuur behoorden tot hun bevoegdheden. Een burgemeester was meestal een oudere schepen. Een meier zorgde lokaal voor het uitvoeren van de beslissingen van de schepenen. De schepenen werden vergoed voor hun prestaties, en werden jaarlijks gekozen door het Hoofdcollege (hoofdschepenen).

In de hofstede spreekt men over kledij (een *stoffen rock, een hoet*), kussens, lakens en *servetten*[16] (handdoeken). Verder is er een *coetse* (beddenbak), *garderope* (kast) met een *beddeken* aanwezig. In het woongedeelte worden divers eet- en kookgerei geschat: een *comme, mostaertpotten*, ketels, manden, een wafelijzer, een *hanghijzer (*hangijzer*), tanghe, rooster, potheyse* gebruikt in de haard. Er waren nog twee halve tonnen *keirne* en *boterteele,* samen met een vleeskuip, vlees werd immers bewaard in een ton gevuld met pekel. Door koeienmelk zelf te roeren bekwam men dan weer gekarnde melk, boter en kaas[17].

Op zolder lagen vijf zakken gedorst koren (graankorrels) en buiten lagen gevelde bomen met *tgone noch is gecocht op ander plaetsen*. Werkgerief dat Jan De Dobbelaer gebruikte waren *spaeyen (*spades), *bijlen*, een *rieck* en een *meshaeck*. Ook *dmes* (mest) dat in de hof lag werd geschat en samen met twee koeien en een kalfje, kwam men zo voor de inboedel op een waarde van meer dan 28 ponden[18].

Interieur van een typische Wase hofstede (www.waaserfgoed.be). In de 17de eeuw waren dit naast stenen huizen, vaak nagelvaste houten constructies met een strooien dak. De wanden werden opgevuld met leem en stro.

Vader Jan was landbouwer van beroep en voerde *peerdewerck* uit en leverde *saetgoet* voor verschillende percelen die hij voor anderen bewerkte. De vergoedingen (meer dan 23 ponden)

[16] Voor de verklaring van oude woorden kan men beroep doen op het Middelnederlandsch Woordenboek, https://ivdnet.org, ook: A. Joos, Waas Idioticon, 1979.

[17] Door het roeren begonnen de vetdeeltjes in de melk samen te klitten. Kaas en boter bekwam men door het afscheppen van de bovendrijvende melkvetlaag.

[18] We spreken in deze tekst over ponden groten, met 1 pond=20 schellingen=240 groten. 1 pond is ook gelijk aan zes Brabantse gulden, een munteenheid die in de archieven soms voorkomt. De vermelde bedragen zijn ook totalen, we zullen hier nog zien dat vaak bedragen uitgedrukt worden als de wezenhelft, dus de helft van deze totalen.

werden zoals toen gebruikelijk niet direct uitbetaald maar werden genoteerd in *sijn hantbouck*. Op vaste tijdstippen zoals *baemis* (Sint-Baafsdag, 1 oktober) of Kerstmis, kwamen zijn klanten hun schulden betalen. Het was een typisch verschijnsel voor die tijd dat men meestal op krediet kocht en bovendien gebeurde er vaak een soort ruilbetaling. Voor het gepresteerde peerdewerck konden zijn klanten bv. terugbetalen met de levering van brood, of met een andere wederdienst. Het spreekt hier van zelf dat een vertrouwensrelatie en een sociale relatie in de lokale gemeenschap van belang waren. Men diende zeker te zijn van de kredietwaardigheid van de aankoper bij een transactie.[19] Jan moet blijkbaar toch ook het gebruikte landbouwgerief zelf gemaakt hebben. Hij kon het in elk geval herstellen want een zekere Jan Verbeke diende nog een som geld aan het sterfhuis te betalen voor *reparatie van waeghemaecken*.

Tijdens hun huwelijk hadden de ouders van de wezen *gheconquesteerde* goederen verworven. Er was het vierde deel van een hofstede. De vader had voor zijn huwelijk al de andere drie vierden gekocht. Ook twee stukken land (samen meer dan 400 roeden) in Belsele *int steenwerck hanthove* palende oost aan b*elleveltbosken*, zuid de kerk, west Jan De Dijckere en noord Gillis Heeman behoorden tot het onroerend goed. Deze gronden waren belast met 10 groten/jaar aan de kerk van Belsele en met een te betalen cijns aan *de heerlychede van cluyse*[20]. De gronden waren ook gebruikt als borg voor een lening die vader Jan ooit was aangegaan (bezette rente van 20 schellingen/jaar). Het was ook nog een oud feodaal gebruik om een tiende van de oogst te betalen aan de pastoor[21]. En ook de lokale heer had ooit gronden in bezit die voor gebruik werden afgestaan in ruil voor een jaarlijkse cijnsbelasting, die dan overging op erfgenamen of nieuwe eigenaars en in natura of in geld diende vereffend te worden. Hierdoor werden de gebruikers als het ware praktische eigenaars die de gronden zelf konden verkopen of laten erven aan hun kinderen.

De wezen hebben ook nog recht op de helft van een stuk land van 500 roeden in Belsele, *ghenompt den grauwaert*. Dit stuk behoort tot de erfgoederen van de moeder van de wezen, want er is sprake van een onverdeeldheid met Michiel Papaert.

Het gewoonterecht (de *costumen*) in het Land van Waas stipuleerde dat een moederlijke erfgrond, zoals in dit geval, voor 100% naar de kinderen ging. De goederen die tijdens het huwelijk waren verworven kwamen al voor de helft in handen van de erfgenamen, de vader bleef eigenaar van de

---

[19] Ponden waren in die tijd rekenmunten, geen betaalmunten. Er was trouwens een schaarste aan beschikbaar contant geld. Slechts in sommige gevallen hanteerde men het gebruik van bv. zilveren munten of koperen kleingeld. Op het platteland hadden vaak slechts een kwart van de gezinnen contant geld in huis. Alle huishoudens hadden dan ook schulden, zowel ten laste als in baete. In: W. Ryckbosch, Geld, koopkracht en levensstandaard, Tijd-Schrift, 2013, nr. 1, P. 77.

[20] Het Land van Waas was een kasselrij, dat een leen was van de Vlaamse graaf. In de 17de eeuw droeg de Spaanse koning deze titel. Het gebied werd bestuurd door een hoogbaljuw en hoofdschepenen. De inwoners van een kasselrij konden genieten van bepaalde voorrechten (keure). Binnen de kasselrij waren er prochies (gemeenten) en lokale heerlijkheden, vaak als een lappendeken ineengestrengeld. Een inwoner van Belsele diende dus enerzijds aan de opgelegde verplichtingen vanwege het dorpsbestuur te voldoen, maar kon ook heerlijke verplichtingen aan een lokale heer hebben. Deze lokale heren waren in feite vazallen van de Vlaamse graaf. Zij konden op hun beurt ook volglenen toestaan, zoals wellicht de heerlijkheid van Cluyse er een was. Elders bleven de heerlijke rechten rechtstreeks bij de graaf zelf liggen. Zie ook: J. Van Rompay, De heerlijkheid als heem van onze voorouders, Ons heem, 1975.

[21] Bij nazicht in A. de Belie, Goederen van de kerk van Belsele-Waas in 1642, Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, deel 68, P. 184 blijkt het niet om tienden maar om penningrenten (cijns in geld uitbetaald, korenrenten waren cijns in natura) te gaan. Het is niet duidelijk waarom er ook nog een cijns aan de heer van Cluyse diende betaald te worden. Lagen de twee stukken in verschillende rechtsgebieden? In Drongen betaalde men in 1604 14 groten cijns /jaar per gemet. In Beveren werd er rond 1633 voor een hofstede van 800 roeden een jaarlijkse cijns van 2 schellingen gevraagd door de heer, in: Over twee 17de eeuwse staten van goed uit Vrasene en Beveren, www.stap-brug.be.

andere helft. Hierbij was wel een 'maar': de wezen konden hiervan maar volop genieten als ze meerderjarig werden, en bovendien behield de vader nog gans zijn leven het vruchtgebruik (recht van bijleving, *mette tochte aen deser houder*) op de moederlijke erfenis.

Langs vaderlijke kant was er een erfenis van twee hofstedekens die Jan De Dobbelaer samen met zijn zuster en broers hadden verworven. Dit moet de grootouderlijke erfenis langs De Grave zijn uit 1651. Ook de obligatie ten laste van Pieter De Dobbelaer, de vader van Jan, wordt hier genoemd. Blijkbaar zit alles bij de zogenaamde gederfde goederen. De goederen uit de erfenis van de grootouders van Jan zijn ondertussen verkocht, en ook de obligatie is afgelost, zodat er geen goederen meer over zijn ten voordele van de wezen van Jan. Bij de eindafrekening als de volwassen kinderen recht hebben op de nalatenschap van hun ouders, zou er hier voor moeten gecompenseerd worden voor zover dit dan nog mogelijk was.

Naast de inboedel van het sterfhuis en de onroerende goederen, waren er ook schulden van *achterdeele* te betalen door het sterfhuis zelf. Ook hier dienden de voogden er over te waken dat dit uitgevoerd werd door de houder, Jan De Dobbelaer dus. Het gaat hier over landpacht, de verdere afbetaling van de aangekochte stukken land *int steenwerck* en van de bezette rente hierop, een nog openstaande lening aan Andreas De Grave, de oom van Jan, de aankoop van enkele partijen bomen en hout, de levering van brood en vlees, *erten en boonen*, schoenen, huur te betalen aan Michiel Papaert (wellicht voor gebruik van het stuk land den grauwaert), geleend geld, een partij bier, *aerbeyt ghedaen* met de paarden van Jacobus Smet.[22] Er zijn ook nog de kosten voor de begrafenis zoals aan de pastoor voor het celebreren van de mis op de uitvaart, en ook de medicatie voor Jan's vrouw en de doktersbezoeken van *doctor* Cock zijn nog niet afgerekend. Tot slot zijn er nog de *prochie oncosten* van Belsele (1669) en aan de ontvangers van het Beverse in Belsele.[23]

Samen bedragen deze nog te betalen schulden meer dan 110 ponden, zodat er in het sterfhuis meer schulden dan baten zijn. De houder wordt dan ook gelaten in *commer en baete*. Over de stukken land die Jan gekocht had tijdens zijn huwelijk wordt nog vermeld dat hij dese *sal blijven hauden en possesseren voor zyn eyghe goet*. Ter compensatie zal hij elk weeskind vijftien gulden betalen als ze meerderjarig worden.

Ondanks de financiële situatie van het sterfhuis zal Jan De Dobbelaer dus verder moeten blijven werken om zijn schulden af te betalen en verdere inkomsten te genereren zodat hij in het levensonderhoud van hemzelf en zijn kinderen kan voorzien. Het vroege overlijden van zijn vrouw heeft het gezin blijkbaar verrast. We zullen hier verder nog zien of dergelijke situatie zich ook voordeed bij zijn broers en zussen. Of zal moeten geconcludeerd worden dat hij het misschien allemaal wat te groot gezien heeft?

Wanneer Jan zelf tien jaar later wordt begraven, zijn zijn kinderen nog minderjarig. Er wordt terug een staat van goed[24] opgemaakt, waarbij nu Pieter De Dobbelaer als oom van de wezen en paternele

---

[22] Jan had dus zelf geen paarden en diende voor het gebruik ervan dus een vergoeding te betalen. Een paard kostte in 1693 20 ponden.

[23] Inwoners van een prochie (gemeente) dienden lokale belastingen te betalen. Daarnaast konden er in een prochie ook kleinere heerlijkheden liggen en betaalde men cijnsgeld op gronden die er in lagen. Een deel van Belsele, meer naar de grens met Waasmunster in het zuiden, behoorde als volgleen tot de heer van Beveren, en had een eigen schepenbank. In D. Verhelst, Geschiedenis van volk en land van Beveren, Politieke en Institutionele Geschiedenis, 1984, P. 47

[24] Oud Archief Sint-Niklaas, Staat van goed Belsele, nr. 127, f° 48. Griffier was P. Van Goethem. De hofstede lag binnen de heerlijkheid van de Verre, een van de volglenen op het grondgebied van Belsele (J. De Potter, F. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Derde reeks, Eerste deel, 1881, Belsele, P. 31).

familievoogd optreedt. De maternele voogd is dezelfde gebleven. Jan was ondertussen ook hertrouwd met Amelberga De Schepper[25], die een tweetal weken voorafgaand aan het overlijden van Jan, zelf ook al gestorven was. Uit dit huwelijk was er een weeskind, Joanna (negen jaar) met als voogd terug oom Pieter De Dobbelaer en een zekere Pieter Verlent. De oudste kinderen van Jan uit zijn eerste huwelijk hadden vermoedelijk al elders een woon- en werkplek gevonden als knecht of meid. De voogden zullen er weer op toezien dat ze als erfgenamen hun rechtmatige erfdeel zullen ontvangen bij het bereiken van de leeftijd van 25 jaar.

Opnieuw wordt de ouderlijke hofstede vermeld, waarbij we nu te weten komen dat deze 200 roeden groot is. Inn het oosten grenst ze aan Jan van Kemseke, in het zuiden aan de sHeerenstraete, in het westen en noorden aan de erfgenamen van Pieter van Gavere. Vermits de moeder van de oudste wezen, samen met vader Jan een kwart van de hofstede had verworven, zullen de vijf kinderen uit dit huwelijk samen een achtste deel in het bezit krijgen *bij successie van hunne moeder*. Over de rest van de hofstede wordt niet gesproken, maar dit was eigendom van Jan zelf en zal dus verdeeld worden over zijn zes kinderen uit zijn twee huwelijken.

Er waren ook nog de twee stukken grond *int steenwerck anthovende* die de ouders van de oudste wezen samen hadden gekocht en het stuk grond *in de grauwaert* dat ze van hun moeder hadden geërfd. De jongste wees heeft nog recht op de erfenis van haar moeder Amelberga De Schepper, de helft van een hofstede in Belsele *bij kerselaer.*

Bij de boedelbeschrijving wordt ook het *canthaut* vermeld op enkele stukken grond. Dit was het hout afkomstig van struiken en jonge bomen die aan de kant van de akkers en van wegen groeiden.[26] Een deel hiervan werd verkocht om schulden af te lossen. Voor de begrafenis van beide overleden ouders in 1679 had er ook een verkoop van *diversche cleene meubelkens* plaatsgevonden om de kosten te dragen. De wezen hebben ook recht op een som van meer dan zeven ponden, geërfd van hun ongehuwde oom Frans De Dobbelaer, die ook nog maar recent in Beveren was overleden. En er was ook nog sprake van gederfde goederen in Tielrode langs vaders kant.

Ten slotte volgt er nog een lange lijst van af te lossen schulden door het sterfhuis: achterstallige pacht, bezette rentes, de verdere afbetaling van een aangekocht stuk grond, levering van melk en brood, kosten te betalen aan de ontvangers van Belsele en van het Beverse, … De vijf kinderen uit het eerste huwelijk van Jan, hadden samen nog recht op een som van twaalf ponden. Hun oom Pieter De Dobbelaer rekent ook nog twintig ponden aan voor het opvangen en onderhouden van de wezen. Jan had blijkbaar ook zelf zaken aangekocht uit de openbare verkoop bij andere sterfhuizen.

De baten en lasten van het sterfhuis van Jan worden nu niet gegeven, maar het is duidelijk dat er nog altijd merkelijk meer schulden zijn. Het valt ook op dat Jan De Dobbelaer na het overlijden van zijn eerste vrouw geen paardenwerk of zaaigoed meer verkocht heeft. Zijn financiële situatie is er sindsdien dus niet op verbeterd. Hoe het verder afgelopen is met de wezen is niet helemaal duidelijk. Zo zal de oudste zoon van Jan, wegtrekken naar De Klinge om er aan zijn gezin te beginnen. Hij zal zijn jongste zuster meenemen. De oudste zuster vinden we met haar gezin terug in Melsele en is wellicht ook bij familie daar opgevangen. Een andere zoon van Jan, zal huwen in Sint-Niklaas. Vermoedelijk hebben de voogden verder gepoogd om de schulden af te lossen, mogelijk door

[25] Bij het huwelijk te Belsele in 1670 zijn twee broers van Jan de getuigen: Anthonius en Frans De Dobbelaer. Er is geen aparte staat van goed voor het overlijden van Amelberga De Schepper terug gevonden.
[26] Het hout van de bomen *twaere opgaende ofte canthaudt*. In: Nieuwkerken einde 16de-begin 17de eeuw, www.stap-brug.be. In 1627 werd er een grafelijke toestemming gegeven aan de Armentafel van Nieuwkerken om in ruil voor een vergoeding bomen langs de kant van de weg te rooien voor eigen gewin.

verkoop van gronden. De vraag blijft of er dan uiteindelijk nog iets is overgebleven voor de erfgenamen.

Anthonius De Dobbelaer (Zwijndrecht)

Anthonius, de jongere broer van Jan, zal eveneens op 28-jarige leeftijd huwen. Bij zijn huwelijk in 1661 te Melsele[27] is o.a. zijn broer Pieter aanwezig als getuige. Zijn bruid is Anna Caluwaert die hem een dochter Elisabeth schenkt en kort na de bevalling in het kraambed zal blijven. Het dochtertje blijft in leven. Ruim drie jaar later pas zal hij hertrouwen met Elisabeth Franssens, dochter van Pieter en Elisabeth Weyn. Pieter De Dobbelaer treedt weer op als getuige.

Anthonius trekt dus vanuit Beveren de tegenovergestelde richting uit van zijn broer Jan. Ook hier kan vermoed worden dat de jonge knaap de ouderlijke woning verliet om elders als knecht te gaan werken. Van zodra meerderjarig, misschien zelfs al vroeger, begonnen nieuwsgierige blikken richting jonge Waaslandse dochters te gaan en werd er over een trouw gepraat.

Wanneer Anthonius op 37-jarige leeftijd zijn ogen sluit[28] (1671), laat hij een weduwe en vier wezen achter: naast het dochtertje uit zijn eerste huwelijk dat ondertussen acht jaar is geworden, zijn er nog Pieter, Catharina en Joos. Hij is de eerste van de kinderen van stamvader Pieter De Dobbelaer die zal overlijden. Deze laatste is dan trouwens nog in leven.

In 1684 overlijdt dan Elisabeth Franssens, zij is ondertussen zelf hertrouwd met Jan Snijders met wie ze nog twee kinderen zal krijgen. In de staat van goed voor de schepenen van de prochie en heerlijkheid Zwijndrecht[29] laten de voogden de boedelinventaris beschrijven. Voor de drie wezen uit het huwelijk van Elisabeth Franssens met wijlen Anthonius De Dobbelaer, is zijn halfbroer Vincentius de voogd. De namen van de wezen worden niet genoemd, ook niet van de wezen uit haar tweede huwelijk.

Blijkbaar had Anthonius met zijn eerste vrouw Anna Caluwaert een stuk cijnsgrond (112 roeden) gekocht van de smid van Zwijndrecht. Hierop had hij een *huijs betimmert*. Na zijn huwelijk met Elisabeth Franssens is er ook een schuur gebouwd. Het weeskind uit het eerste huwelijk heeft blijkbaar recht op de helft van het huis, en een achtste deel in de grond en in de schuur.[30] Elisabeth Franssens had zelf van haar vader nog het vierde deel van een hofstede te Beveren *ontrent*

---

[27] Anthonius woonde met zijn gezin in Zwijndrecht in de wijk Vendoorn, op de grens met Melsele. Dit gebied was echter kerkelijk afhankelijk van de parochie Melsele. De bewoners gingen er naar de mis, trouwden er, lieten hun kinderen daar dopen en ook het overlijden werd daar geregistreerd.

[28] Een staat van goed bij het overlijden van Anthonius zelf is niet terug gevonden.

[29] Oud Archief Zwijndrecht, Staat van goed, nr. 8, f° 149v, dd 31.5.1684. De akte is opgemaakt door notaris J. Rogiers. Hij werd elders ook genoemd als ontvanger van Beveren. De dubbelheerlijkheid Burcht en Zwijndrecht was een leen van de graaf van Vlaanderen en gelegen in de kasselrij van het Land van Waas. De inwoners hadden dus verplichtingen na te komen vanuit het dorpsbestuur én dienden aan de heerlijke rechten van de lokale heer te voldoen. Er was een baljuw, meier en een schepenbank, D. Verhelst, Geschiedenis van Zwijndrecht en Burcht, deel 1, 1990.

[30] De helft van het huis is de moederlijke erfenis (Anna Caluwaert), terwijl de helft van de schuur en de grond eigendom is van de vader en dus over vier wezen dient verdeeld te worden. Elisabeth Franssens moet blijkbaar ook medeëigenaar zijn geworden van de cijnsgrond. Over de andere vaderlijke helft van het huis volgt een onduidelijke berekening over de verdeling. In principe krijgen de vier wezen ook hier elk een achtste deel. Voor de andere moederlijke helft van de grond en de schuur wordt nu gekeken naar de drie wezen uit het huwelijk van Elisabeth Franssens met Anthonius De Dobbelaer, en naar de twee wezen uit haar tweede huwelijk met Jan Snijders.

luijershoeck int reepdorp geërfd (3,5 gemeten[31]), momenteel verpacht en pas na het overlijden van haar moeder (einde vruchtgebruik) overlaatbaar aan haar eigen kinderen.

Voor de inboedel van de hofstede gaat de houder, Jan Snijders, akkoord met de verschillende rubrieken. Er is o.a. sprake van zakken koren, haver, boekweit, klaverzaad, lijnzaad (gerepeld vlas[32]), verder van een voorraad bier en boter in de kelder. Op de straat en *op den hoff* ligt hout en er is ook *gemaeckt ende onghemaect* handwerk. Er wordt ook nog gesproken over de wagenmakerswinkel en het aanwezige gereedschap. Het is duidelijk dat Anthonius De Dobbelaer hier een eigen wagenmakerij had uitgebouwd die later door Jan Snijders is overgenomen. De totale waarde van de inboedel wordt geschat op meer dan 63 ponden.[33]

Tussendoor worden nog enkele gouden en zilveren juwelen opgesomd (*trauwrinck, steenrincxken*, *oorijser*). In het handboek van de wagenmakerswinkel staan verschillende uitgevoerde leveringen die nog moeten betaald worden door de klanten. Men komt hier op een schatting van meer dan 21 ponden.

Er zijn uiteraard ook nog te vereffenen schulden. Zo dient nog altijd de uitkoopsom van, meer dan 53 ponden betaald te worden aan de oudste wees van Anthonius De Dobbelaer. Voogd hier is Pieter Van Nespen.[34] Bij het overlijden van grootvader Pieter De Dobbelaer uit Beveren is er een som geld van acht ponden overgemaakt die nog dient uitbetaald te worden aan de wezen.[35] Blijkbaar had de moeder van de wezen deze som in bewaring gekregen tot ze meerderjarig werden. Ook bij het overlijden van oom Frans De Dobbelaer (1679) was er ook een som geld voor de wezen bestemd.

Er was verder nog een lening aangegaan waarbij de *schoonvader* (stiefvader) van Elisabeth Franssens, Adriaen Maes, zich borg had gesteld. Een lopende pacht, de bijdrage in de prochie onkosten van Zwijndrecht, ook de bijdrage over de contributie *met die van vranckrijck*[36], enkele aankopen van hout, worden overlopen.

Hoe ingewikkeld de nog af te handelen zaken zijn bij een overlijden, zoals in dit geval waar drie gezinnen bij betrokken zijn, blijkt uit hetvolgende. Wijlen Anthonius De Dobbelaer had in Tielrode een *plexken* land verkocht aan zijn broer Pieter. De verkoopsom bedroeg meer dan 109 ponden, waarvan de vier wezen nog de helft dienden te ontvangen. [37]

---

[31] Er dient hier cijns betaald te worden aan de Armen van Beveren, die deze grond ooit in eigendom hadden gekregen van bv. een lokale heer. De armentafel gebruikte deze inkomsten om bv. brood uit te delen aan de armen van de prochie.

[32] Door vlasstengels over een sterke kam te trekken of te repelen, bekwam men de lijnzaadkorrels die na pletten konden verwerkt worden tot olie. De vlasstengels zelf werden geroot in een waterplas waarbij de stengels loskwamen van de vezels. Na het drogen van de vlasschoven op het land, gebeurde het hekelen (fijnkammen) en het zwingelen (ontdoen van houtresten) waarbij vlaspoppen ontstonden die verder werden gesponnen tot garen voor het weven (info Wikipedia).

[33] De vermelde bedragen zijn hier weer totalen, dus geen wezenhelften.

[34] De staat van goed bij het overlijden van Anna Caluwaert heb ik niet kunnen terug vinden.

[35] Bij de inventaris die opgemaakt werd bij het overlijden van Jan De Dobbelaer in 1679 werd deze som voor zijn wezen niet vermeld. Grootvader Pieter was al overleden in 1675.

[36] In de tweede helft van de 17de eeuw waren er na de Vrede van Munster (1648) met de republiek (Noordelijke Nederlanden) Franse invallen in de Zuidelijke Nederlanden die in het bezit waren van Spanje. Vermoedelijk gaat het hier om een opgelegde oorlogsbelasting in ruil voor het vermijden van oorlogsschade.

[37] Jan Snijders was bij deze verkoop als *rendant* opgetreden. Het is onduidelijk waarom er hier maar over de helft gesproken wordt. Ook bij Jan De Dobbelaer wordt deze stuk grond vermeld, vermoedelijk ging het hier om een erfenis van hun moeder. Er volgt dan nog een aparte en moeilijk te volgen afrekening met de voogd van de oudste wees over haar aandeel hierin en de eerder besproken uitkoop. Op te merken valt dat over de erfenis vanwege Anthonius' grootouders De Grave uit 1651 niets vermeld wordt.

De eindafrekening omvat ook nog de erelonen voor de notaris, de griffier, de baljuw en de voogden voor het afleggen van de eed, en het goedkeuren van de staat van goed. Het totaal van de nog te betalen schulden wordt zo geraamd op meer dan 153 ponden.

Bij de begrafeniskosten worden het afleggen van *tdoode lichaem* vermeld, verder de doodskist, het *waslicht* (kaarsen), de rouwmaaltijd die achteraf genuttigd werd. Opmerkelijk hierbij is dat de houder, Jan Snijders, hierbij klaagt dat er van zijn kant weinig gasten waren voor de maaltijd, en dat hij vindt dat hij minder moet betalen dan de wezen. De totale begrafeniskosten worden gecompenseerd door het gederfd goed.[38]

Bij de begrafeniskosten wordt ook een *hoorenbeeste* als het beste hoofd (heerlijk recht) vermeld dat de heer van Zwijndrecht opeist. Dit was weer een oud feodaal gebruik waarbij de heer bij de dood van iemand, het beste stuk uit de inboedel kon kiezen. Men kon hier van vrijgesteld worden door het betalen van de zogenaamde hoofdcijns. Dit voorrecht werd in vrouwelijke lijn overgeërfd door vrije vrouwen. Ook hun gezinsleden konden genieten van deze vrijstelling mits er ook hoofdcijns voor betaald werd. Zo stonden grootvader Pieter De Dobbelaer samen met zijn tweede vrouw Catharina Van Esbeke in de hoofdcijnsboeken van het Land van Waas. Zijn kinderen uit zijn eerste huwelijk met Niklasyne De Grave dienden wel dit beste hoofd te leveren, tenzij ze zelf huwden met vrije vrouwen. Dit was duidelijk niet het geval voor Elisabeth Franssens.[39]

Uiteindelijk blijft Jan Snijders alleen achter met zijn eigen kinderen en de vier wezen van wijlen Anthonius De Dobbelaer, waarvan de oudste ondertussen 21 jaar is en dus vermoedelijk al de ouderlijke woonst heeft verlaten. De verschillende voogden doen hun werk in het bewaken van de erfrechten van de kinderen, en ook Jan Snijders staat op zijn strepen. Als we de financiële situatie van dit complexe sterfhuis vergelijken met dit van Jan De Dobbelaer, dan komen we op een tekort dat van dezelfde grootteorde is. Ook hier stelt zich de vraag hoe het verder afgelopen is bij het meerderjarig worden van de kinderen en hoe Jan Snijders het zelf er van afgebracht heeft.

Van de vier wezen van Anthonius zal de oudste wees Elisabeth naar Sint-Niklaas verhuizen en ook vermoedelijk bij familie gaan wonen. [40]Ze overlijdt ongehuwd. Haar zuster Catharina zal wel huwen en blijft net als haar jongste broer Joos in Zwijndrecht wonen. Hij krijgt er verschillende kinderen uit vier huwelijken. Hun broer Pieter huwt te Beveren en bezwijkt er op jonge leeftijd.

Drie jaar na het heengaan van Elisabeth Franssens, sterft ook haar moeder Elisabeth Weyn. Haar kleinkinderen zullen van haar erven.[41] Er is sprake van twee obligaties (samen 38 ponden) die hun schoonzoon Jan Snijders, *waeghemaecker van sijnen stiele, niet machtich is omme de voors. schulden te quijten.* Hij is immers nog belast met de houdenis van zijn twee jongste wezen, respectievelijk acht jaar en zes jaar oud. Er is ook nog sprake van de sommen geld die naar aanleiding van het overlijden van grootvader Pieter De Dobbelaer en van oom Frans De Dobbelaer, voor de drie wezen uit het eerste huwelijk van Elisabeth Franssens beschikbaar waren.

De voogden van de weeskinderen komen tot een financiële regeling met Jan Snijders. De houder belooft nogmaals dat hij zijn twee jongste wezen verder zal onderhouden en hen *sal laeten scholen*

---

[38] Het is niet duidelijk wat hiermee juist bedoeld wordt.

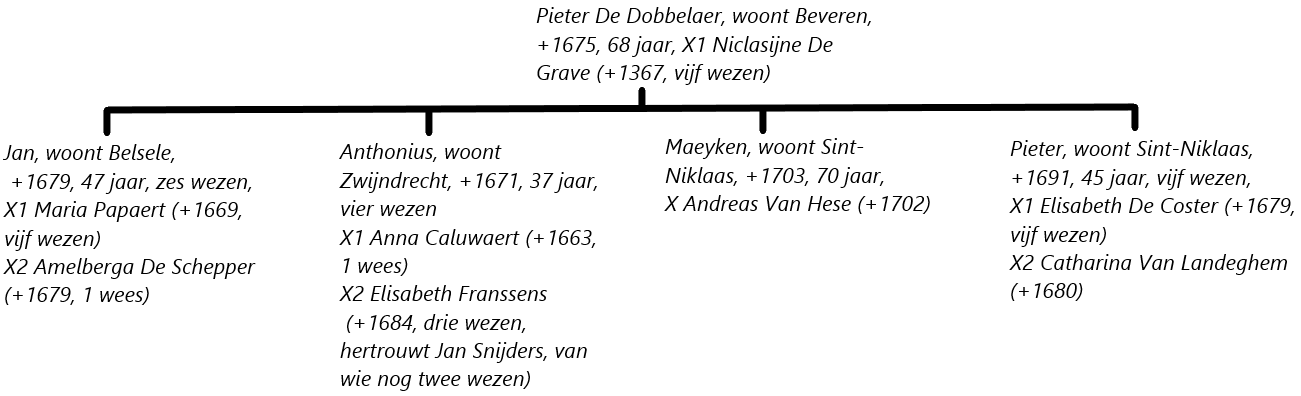
[39] Zie: Op zoek naar Pieter De Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17de eeuw. Bij het overlijden van Jan, de oudste broer van Anthonius, was er geen sprake van een beste hoofd-verplichting. Nochtans hebben we het gezin van Jan ook niet in de hoofdcijnsboeken kunnen terugvinden. Ook: M. Van Stappen, Cijnsboeken als bron voor genealogie, toponymie en demografie in het Land van Waas, Het Land van Beveren, 2006, nr. 1, P. 21.

[40] Het weeskind was in 1663 blijkbaar al opgevangen bij de grootouders in Beveren. Hiervoor was een som van vijf ponden aangerekend. In: Op zoek naar Pieter De Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17de eeuw.

[41] Oud Archief Zwijndrecht, Staat van goed, dd 5.3.1687, f° 220v. Deze akte is opgemaakt door P. Weyn.

gaen ende doen onderwijzen het knechtien van ambacht doen leeren … en dmeijsken leeren naijen… De twee vermelde sommen geld zijn geconsumeerd geweest om de kosten voor de opvoeding van de drie wezen uit het eerste huwelijk van zijn vrouw te dragen. De twee nog te *blussen* obligaties zal hij deels proberen af te lossen.[42] Hij doet ook afstand van zijn recht op vruchtgebruik, hij behoudt wel enkele meubelen en ook *den waeghemaeckersbouck.* Bij de verkoop in 1686 van het ouderlijke huis en grond is geld gebruikt om de schulden in het sterfhuis van Elisabeth Franssens te betalen. In ruil zullen de drie wezen van hun overleden grootmoeder deze som mogen terugvorderen.

Al bij al weer een nogal ingewikkeld kluwen van afspraken die aantonen dat Jan Snijders het niet bepaald gemakkelijk had om aan de verplichtingen ten aanzien van zijn eigen kinderen en van zijn stiefkinderen te voldoen.

Stamboomschema met de kinderen van Pieter De Dobbelaer en Niklasyne De Grave. Telkens wordt bij een overlijden het aantal wezen op dat moment gegeven.

Maeyken en Pieter De Dobbelaer (Sint-Niklaas)

De oudste dochter van stamvader Pieter De Dobbelaer uit Beveren, huwt te Sint-Niklaas in 1659, in hetzelfde jaar als haar oudste broer. Ze is dan 25 jaar. Haar echtgenoot wordt Andreas Van Hese, zoon van Laurentius, die aanwezig is als getuige. In het gezin komen er zeven kinderen op 15 jaar tijd.

Maeyken en haar man bereiken een voor die tijd toch respectabele leeftijd van 70 jaar en 67 jaar. Veel informatie over dit gezin hebben we dus niet kunnen terug vinden. Er zijn alvast geen staten van goed opgemaakt. Vermoedelijk is er ook geërfd van haar grootouders De Grave (1651), van haar moeder Niklasyne De Grave (stuk land in Tielrode), van haar vader Pieter en van haar broer Frans.

Het gezin wordt niet in de hoofdcijnsboeken vermeld, zodat er dus een beste hoofd zal moeten geleverd worden. We zijn wel in het ongewisse waar ze juist woonden in Sint-Niklaas[43] zodat het ook

[42] Er volgt een wat onduidelijke berekening van wat er al betaald is, van wat hij *promptelijck sal oplegghen* en van een som die hij zal verdienen door wagenwerk.

[43] De prochie Sint-Niklaas had op zijn grondgebied enkele volglenen van de heer van Beveren: het Beverse, Paddeschoot, Puyenbeke en Aarschot. Deze waren gelegen ten westen van de markt, dus aan de grens met Belsele. Paddeschoot, Puyenbeke en Aarschot hadden hun lokale heren die ook in het naburige Belsele gronden in bezit hadden. Deze volglenen hadden een eigen schepenbank. De rest van de prochie ressorteerde onder de Keure van het Land van Waas.

niet bekend is aan welke heer ze dit dienden te geven. In een volkstelling van 1687 vinden we ze wel terug. Er worden geen kinderen vermeld. Ze wonen er samen met een meid Maria Breys (14 jaar) en met Jan De Dobbelaer, zoon van haar overleden broer Jan uit Belsele. Deze Jan, zal later in Sint-Niklaas als lintwever een gezin stichten.

Maria trekt dus ook vanuit Beveren naar Sint-Niklaas om er aan een gezin te beginnen. Vermoedelijk is ze er ook eerst terechtgekomen als inwonende dienstmeid bij bv. de familie De Grave.

Haar broer Pieter trouwt er enkele jaren later (1665) met Lysbette De Coster, dochter van Frans en Amelberga Philips. De trouwgetuigen zijn zijn vader Pieter en zijn oudste broer Jan. Lijsbette zal in 1679 overlijden, er zijn vijf wezen (Olevier, Marie, Pieter, Barbara, Frans) en er wordt een staat van goed opgemaakt.[44] Voogd is nu hun oom Gillis De Dobbelaer. Vermoedelijk is hun moeder overleden in het kraambed van het jongste kind.

Uit de staat van goed kan afgeleid worden dat de hofstede van Pieter zich bevond binnen het Beverse op een stuk cijnsgrond met *eenighe sheeren cheijns*. De grond was geërfd van zijn schoonouders.

Bij de huisraad worden een coetse, *coffer* (eikenhouten kist), *geleijerwerk* vermeld naast een *bedde met hooftpuluw (*soort onderkussen*), twee cafbeddekens en een cafbedde daer de knecht op slaept*, samen met *sargien* (dekens*), slaeplaekens, oorcussens, flauwijnen* (kussensloop). Men maakte toen gebruik van een soort beddenbak met een met zachte pluimen of hardere stro (caf) gevulde beddenzak. Met geleijerwerk worden de aarden borden en kommen bedoeld die wellicht lokaal verkocht werden door rondreizende handelaars.[45]

In het sterfhuis horen ook gouden en zilveren sieraden (ringen, een kruisje, knoppen, een *hank hoirijzer (*oorbel?)).

Pieter is smid van beroep en verschillende personen zijn hem nog geld schuldig voor het maken van smeedwerk en voor *tbeslaen van peerden*. In zijn smidse bevinden zich o.a. een aambeeld, een blaasbalg met waterbak, *alle de colen en alle het ijser inden winckel soo gemaeckt als ongemaeckt*.

Bij de gederfde goederen is er terug sprake van het stuk land in Tielrode, waar hij recht had op een vierde, vermoedelijk geërfd van zijn moeder. Dit is verkocht aan zijn oom Andreas De Grave[46]. Verder is er nog een deel in twee huizen die verkocht zijn geweest en van moeders kant heeft hij *vuytlegh ontvangen over een huis en grond ter cause van tgone hem was gedevolveert* (overmaken*) bij Franciscus De Dobbelaer.*[47]

Er zijn nog enkele schulden voor de aankoop van ijzer en coolen, voor de knecht Carolus De Vos en verder is er nog sprake van een positief saldo bij het sterfhuis van zijn broer Jan. Pieter was er voogd

---

[44] Oud Archief Sint-Niklaas, Weesboeken, nr. 1172, f° 319, zie ook: Petrus De Dobbelaer en Elisabeth De Costere in de weesboeken van Sint-Niklaas, www.stap-brug.be. Notaris J. Van Buervelt maakt de staat van goed op. Blijkbaar zijn er geen aparte weesboeken voor het Beverse en wordt alles genoteerd in de weesboeken van de prochie.

[45] De aarden vormen werden uit klei gebakken op een temperatuur van 1100°C en nadien geglazuurd (glasachtige substantie die smelt bij ongeveer 1000°C).

[46] Andreas De Grave (°1602) was een broer van Niklasyne De Grave. Mogelijk kan het hier ook over een gelijknamige verwant zijn, als neef van Pieter De Dobbelaer.

[47] Vermoedelijk gaat het hier om de moederlijke helft van het huis in de Kloosterstraat in Beveren. Zijn vader (+1675) had hierop het vruchtgebruik. Is er een vergoeding gegeven door zijn halfbroer Frans die in de hofstede daar is blijven wonen? Bij de staten van goed bij zijn broers Jan en Anthonius werd dit nog niet vermeld daar grootvader Pieter toen nog leefde. Hun kinderen zullen hiervoor in 1675 wel een vergoeding ontvangen hebben.

over de wezen en hij was verantwoordelijk voor enkele uitgaven en inkomsten ten behoeve van de wezen. Blijkbaar had hij nog een som van zes ponden in bezit die dus voor de wezen van zijn broer bestemd waren.

In sommige staten van goed wordt bij het opsommen van de baten en de schulden vermeld dat de helft voor de wezen is bestemd. Dit kan te maken hebben met het deel dat de voogden kunnen gebruiken om eventueel te verkopen. De andere helft blijft dan in dit geval voor de houder. In totaal komt men voor de wezenhelft hier op ongeveer 51 ponden baten, en 19 ponden schulden. Dit betekent dus 102 ponden totale baten en 38 ponden totale schulden. Voor het eerst is er bij de broers De Dobbelaer dus een wat gunstiger financieel beeld voor het gezin.

Twee jaar later zal smid Pieter De Dobbelaer zelf het aardse bestaan vaarwel zeggen. Hij is dan 45 jaar, en is de eerste zoon die zijn vader had overleefd. Pieter was in die periode nog hertrouwd met Catharina Van Landeghem, die kort na de bevalling van een kind was bezweken. Er werd bij haar overlijden dus geen staat van goed opgemaakt.

Het kwam dus geregeld voor dat een moeder na de zoveelste bevalling het leven liet. De medische kennis en verzorging toen stond nog op een laag peil. Ook veel kinderen bereikten niet de volwassen leeftijd, wat de broosheid van het leven illustreerde. Zo bereikten van de in totaal elf kinderen van Pieter maar twee de volwassen leeftijd.

In de staat van goed opgemaakt na zijn dood[48] is er sprake van een verkoop van de inboedel (vijf ponden) en de smidse (67 ponden). Er is terug een lange lijst van klanten van de smidse die nog de eindafrekening dienen te betalen. Bij de schulden staan opgesomd: dokterskosten voor dokter De Rijcke, levering van medicatie door Joannes Narau, kerkrechten voor de pastoor, een jaargetijde voor zijn eerste echtgenote, er was ook geld geleend bij Andreas De Grave en verder diende er nog een half jaar huishuur betaald te worden en was de doodsschuld van de Sint-Sebastiaansgilde[49] nog niet betaald.

In totaal spreekt men nu over een positief saldo van ongeveer 40 ponden voor de wezenhelft, dus 80 ponden als totaal saldo. Er wordt nu wel niets vermeld over een erfenis van de grootouders of over een som geld vanwege grootvader Pieter of oom Frans voor de wezen. Ook over het afstaan van een beste hoofd is er weer geen sprake. Pieter stamde net zoals zijn broers Jan en Anthonius, en zijn zuster Maeyken, af van een moeder die niet in de hoofdcijnsboeken vermeld stond. En de broers trouwden blijkbaar zelf ook niet met een vrije vrouw, die vrijgesteld was van dit heerlijk recht. Waarom er bij Pieter dan toch geen sprake is van een beste hoofd, kan te maken hebben met het lokale dorpsbestuur waarbij het opeisen van dit oude heerlijke recht apart geregistreerd werd.

Hoe brengen de wezen het er verder vanaf? Drie kinderen zullen op jonge leeftijd sterven, het oudste wordt 16 jaar. Dochter Barbara zal huwen te Sint-Niklaas, in de volkstelling van 1687 is ze inwonend bij Judocus De Grave, een familielid verwant aan haar vader. Van de oudste zoon Olevier was lange tijd niets geweten. Uit verder onderzoek is gebleken dat hij naar Gent is getrokken waar we hem terug vinden met vrouw en kinderen. Hij is daar opgevangen geweest door een neef van zijn vader, chirurgijn Joannes De Dobbelaer, zoon van baljuw Vincentius van Bottelare.[50] Gent en Sint-Niklaas lagen niet zo heel ver van elkaar, maar in die tijd moet het toch niet zo evident zijn geweest om met een hobbelende koets of zelfs met kar en paard via moeilijk berijdbare wegen tot daar te geraken.

---

[48] Oud Archief Sint-Niklaas, Weesboeken, nr. 1173, f° 1.

[49] Leden van de schuttersgilde betaalden een lidgeld, ook doodsschuld genoemd, waarmeer ook lijkdiensten konden verzorgd worden.

[50] Zie: Over de baljuw van Bottelaere en zijn familie.

Ook de communicatie zal iets anders geweest zijn dan wat we ons nu voorstellen. Toch moet er een contact geweest zijn tussen beide families De Dobbelaer. Rond 1680 waren grootvader Pieter uit Beveren en zijn broer Vincentius, de baljuw uit Bottelare, zelf al overleden. Maar het contact was blijkbaar niet verwaterd, daar de jonge Olevier terecht kon bij de neef van zijn vader, chirurgijn Joannes.

Pieter zelf is dus geen wagenmaker geworden, wel een smid. De kans is groot dat hij dit ambacht aangeleerd heeft bij Hendrik Meyskens, de buurman van zijn vader in Beveren.[51] Een smid en een wagenmaker deden wel vaker beroep op elkaar of kenden mekaar. Zo had bv. ook Pieters broer Anthonius wellicht contacten met de lokale smid van Zwijndrecht.

Een smid aan het werk. Het ijzer dat hij nodig had was elders in eenvoudige kleine ovens ontstaan uit ijzererts waar bovenop houtskool met een blaasbalg tot verbranding werd gebracht. Men haalde hierbij temperaturen tot ongeveer 1200°C waarbij een soort sponsachtige metallische ijzerklomp ontstond die nadien aangekocht werd door de smid. Deze wist dat de hoeveelheid opgenomen koolstof in de oven tot een verschillende hardheid van het ijzer kon leiden. Door telkens opnieuw op te warmen kon hij verder smeden aan de uiteindelijke vorm. De laatste stap was het roodgloeiende ijzer afkoelen in een waterbak waarbij er extra gehard werd. Pieter De Dobbelaer maakte in zijn smidse gebruik van steenkool gestookt vuur om te kunnen warmsmeden. (www.bokrijk.be)

Overleven in de 17de eeuw

Hier voor hebben we al beschreven hoe de nalatenschap van Jan, Anthonius en Pieter De Dobbelaer er uit zag. Kunnen we ons een beeld vormen van hun financiële situatie en wat ze uiteindelijk achter lieten voor hun wezen? We nemen in deze hypothese de totale baten en schulden van het sterfhuis, dus niet enkel de zogenaamde wezenhelft. De andere helft zal immers ook ooit aan de ergenamen toekomen. Hetzelfde geldt voor maternele en paternele erfgoederen zoals gronde, die we volledig

[51] Ook Alexander Meyskens, de zoon van Hendrik, werd later smid. Hij was een leeftijdsgenoot van Pieter, die dus smid zou worden in Sint-Niklaas.

meetellen. Gederfde goederen, die als een verliespost voor het sterfhuis gelden, nemen we niet mee in de hypothese.

Maria Papaert (+1669) was de echtgenote van landbouwer Jan De Dobbelaer Zij liet vijf wezen na. Een staat van goed blijft altijd een momentopname maar geeft in dit geval aan dat de inboedel van de hofstede en er rond, grootteorde 28 ponden werd geschat. Nog te betalen loonwerk aan het sterfhuis bedroeg 23 ponden. Daarnaast waren er 110 ponden schulden. De beide ouders lieten nog een hofstede (200 roeden) na, twee stukken land (400 roeden) en nog een stuk land (250 roeden). Als we rekenen aan een waarde van 50 ponden/gemet[52], dan komen we hier op een totale waarde voor de hofstede en het land van ongeveer 150 ponden, of ongeveer 30 pond/wees.

De totale waarde van de nalatenschap aan de wezen bedraagt dan ongeveer 90 ponden. Het geeft een idee van wat de wezen zouden hebben na het overlijden van beide ouders.

Bij het overlijden in 1684 van Elisabeth Franssens, weduwe van wagenmaker Anthonius De Dobbelaer, blijven er zes wezen te onderhouden in het sterfhuis, weliswaar van drie verschillende gezinnen. De waarde van de inboedel bedraagt nu 63 ponden, de schulden lopen op tot 153 ponden. Voor de hofstede met land en schuur (112 roeden) en het vierde deel van de moederlijke erfenis uit 0,7 gemet land, komen we op een waarde van minimaal ongeveer 50 ponden.

Hier heeft het sterfhuis een verliessaldo, ongeveer 20 ponden. De toestand blijft zorgwekkend voor de wezen in het complexe sterfhuis van Anthonius De Dobbelaer. De wezen moeten praktisch van nul beginnen bij het opstarten van hun volwassen leven. Dit bleek eigenlijk ook al uit de benarde situatie waarin weduwnaar Jan Snijders zich bevond na het overlijden van zijn echtgenote.

En bij het sterfhuis van Lijsbette De Coster (+1679), gehuwd met smid Pieter De Dobbelaer, ziet de toestand er wat rooskleuriger uit. De totale waarde van de inboedel bedraagt ongeveer 102 ponden, en er zijn ongeveer 38 ponden schulden. Daarnaast wordt voor de vijf wezen een hofstede van 1 gemet nagelaten. Telt men weer met een minimale waarde van 50 pond/gemet dan is er voor de wezen een batig saldo van 114 pond of ongeveer 23 pond voor elk weeskind.

Met dit bedrag kon men al een kleiner stuk grond kopen waarop dan de nodige graangewassen gecultiveerd werden om er zo het belangrijke brood van te maken. Ongeveer de helft van het uitgavenpatroon werd immers hier aan besteed.[53] Men diende bovendien voor die cijnsgrond een jaarlijkse cijnsbelasting en een lokale gemetbelasting te betalen. [54]De gronden konden uiteraard ook gepacht worden aan een lagere jaarlijkse vergoeding, maar hier bleef dan voor de nakomelingen ook niets meer te erven. In tegenstelling tot cijnsgrond was de pachter immers niet de eigenaar van de grond zelf.

---

[52] Zie Vinderhoute in het Meetjesland: een situatieschets einde 16de-begin 17de eeuw, www.stap-brug.be, in Drongen betaalde men in 1649 48 ponden voor een gemet. Zie ook: Uit de archieven van Drongen, Vinderhoute en Mariakerke, www.stap-brug.be, een richtprijs van 50 ponden/gemet komt verschillende keren voor. Rond 1600 betaalde men voor een hofstede van 400 roeden ongeveer 70 pond, in: Oud Archief Sint-Niklaas, nr. 1059, f° 46v.

[53] W. Ryckbosch, Geld, koopkracht en levensstandaard.

[54] In Beveren bedroeg de gemetbelasting in 1629 ongeveer 15 schellingen per jaar en per gemet, in: De families Van Stappen in de Beverse archieven van de 17de eeuw, www.stap-brug.be. Te Nieuwkerken bedroeg dit ongeveer12 tot 14 schellingen per gemet. Voor een jaar pacht betaalde men in Vinderhoute begin 17de eeuw 12 schellingen voor een gemet meersland en 10 schellingen voor een gemet zaailand. Paulus Van Stappen betaalde in Nieuwkerken in 1569 een pachtprijs van 15 schellingen/gemet.

Met het bedrag dat elke wees van Pieter De Dobbelaer hier kreeg, kon er uiteraard ook graan gekocht worden. Een zak gedorst koren kon men kopen voor ongeveer een pond.[55] Het dagverbruik aan graan per persoon, werd geschat op 1 liter. Men kan dus gerust zeggen dat de wezen elk al zeker een jaarverbruik aan graan konden bekostigen met hun erfenis.

Vermelden we hier tenslotte nog het sterfhuis bij het afsterven in 1675 van wagenmaker Pieter De Dobbelaer, de stamvader van de Waaslandse familie. Hij bereikte de gezegende leeftijd van 68 jaar. Samen met zijn weduwe, blijven er nog negen erfgenamen over uit zijn beide huwelijken. De inboedel van de hofstede in de Kloosterstraat werd geschat op totaal 109 ponden. De te betalen schulden bedroegen in totaal meer dan 54 ponden. Wanneer Pieter zijn hofstede aankocht (1633) diende hij hiervoor 100 ponden te betalen.[56] Er blijft dan in dit geval een batig saldo voor de negen erfgenamen van grootteorde 155 ponden of gemiddeld meer dan 17 ponden/staak.[57]

Vergelijken we nog de levensstandaard van toen met bv. deze van de 19de eeuw. Voor 1 hl graan betaalde men 10 à 20 frank, dit komt neer op 10 à 20 centiemen/liter. Een jaarverbruik zou dan ongeveer 36 à 72 frank betekenen. Vergelijkt men dit met de erfenis van enkele weeskinderen De Dobbelaer in de 17de eeuw, dan kon alvast voor dit bedrag als alternatief geen stuk grond meer gekocht worden.[58] Ook met het 19de eeuwse loon kon er minder brood gekocht worden.[59]

Gillis De Dobbelaer (Haasdonk/Beveren)

Gillis, de oudste zoon uit het tweede huwelijk van Pieter De Dobbelaer, treedt te Beveren op 24-jarige leeftijd in het huwelijksbootje met Maria Van Puymbroeck, dochter van Gillis en Clara Duerinck. Huwelijksgetuigen zijn zijn broer Frans en zijn buurman uit de Kloosterstraat Alexander Meyskens. Zijn vrouw schenkt hem tien kinderen op ongeveer 20 jaar tijd. Wanneer hij in 1689 de leeftijd van 50 jaar oud bereikt, zijn er op dat moment nog zeven wezen waarvan de oudste bijna meerderjarig is: Clara, Maria, Pieter, Gillis, Ludovicus, Philips en Katelijne Een zoontje van tien jaar oud zal enkele maanden later wel bezwijken. Alle kinderen worden te Haasdonk geboren, maar de ouders verhuizen blijkbaar op latere leeftijd naar de polder van *Beveren Brouck.* Waarom hij juist naar Haasdonk trekt is niet zo duidelijk.

Er wordt terug in Beveren een boedelinventaris[60] opgemaakt. Langs vaders kant is oom Vincent De Dobbelaer de voogd.

---

[55] Houdt men rekening met een gewicht van ongeveer 40 kg/zak (www.heemkundebrustem.be), dan komt men voor 1 liter graan uit op ongeveer 0,5 schelling.

[56] 600 gulden voor een kleine hofstede van ongeveer 50 roeden is dan toch een hoog bedrag t.o.v. een gemet land. We houden hier weer geen rekening met de gederfde goederen en met het stuk land in Tielrode dat behoorde tot de ouders van zijn vrouw Niklasyne De Grave (dit werd verdeeld over de oudste vier kinderen).

[57] Een meer correcte berekening zou gezien het grotere aandeel van de oudste kinderen in de hofstede, en van de jongste kinderen in de baten en schulden, tot een klein verschil leiden. Bij de jongste kinderen zou ook de moederlijke goederen van Catharina Van Esbeke moeten bijgeteld worden.

[58] Einde 19de eeuw betaalde men in Kallo voor een stuk grond van 415 m² (1/10 van een gemet) met een huis erop, 3500 frank. In: R. Van Haute, Eduardus Josephus Van Duyse, een ambtenaar in Congo, Vlaamse Stam, 2013, nr. 3, P. 251. In de 17de eeuw betaalde men hiervoor gemakkelijk een som van 100 ponden.

[59] W. Ryckbosch, Geld, koopkracht en levensstandaard. De reële lonen (in verhouding tot de prijs van wat men er mee aankoopt), kent een daling vanaf de Late Middeleeuwen tot in het midden van de 19de eeuw. Deze loonsdaling betekende dat iedereen in het 19de eeuwse gezin mee diende te werken, en dit met een langere arbeidsduur/dag.

[60] Oud Archief Beveren, nr. 1229, f° 247v. De akte wordt opgemaakt door notaris Gillis Rogiers, die we ook al in Zwijndrecht tegenkwamen. Vermoedelijk deden de schepenbanken op verschillende plaatsen op hem beroep.

Direct wordt al vermeld dat er geen beste hoofd dient betaald te worden, daar Gillis in de hoofdcijnsboeken van het Land van Waas vermeld is. Hij was eerst al vermeld als minderjarige zoon van Catharina Van Esbeke die zelf een vrije vrouw was. Maar belangrijk was nu zijn huwelijk met Maria Van Puymbroeck, die in moederlijke lijn ook een vrije vrouw was, waardoor hij mits betalen van de cijns ook vrijgesteld werd van het opeisen van het beste hoofd.

Gillis had van zijn moeder Catharina Van Esbeke (+1688) een stuk land (33 roeden) geërfd[61] samen met zijn broer Vincent, zoals blijkt uit een verkavelingsbrief. Om tot een juiste verdeling te komen moest Gillis nog een som van meer dan 46 ponden én een obligatie van twee ponden/jaar betalen aan Vincent. Er is spraken van *tscheeren seijns* aan de heer van Kallo. Het stuk grond werd verpacht en is dan nog verkocht aan Jan Verburst voor 153 ponden[62], waardoor er voor het sterfhuis nog sprake is van 107 ponden.[63]

De vorige hofstede van Gillis en zijn gezin bevond zich dus in Haasdonk (25 à 30 roeden)[64]. Ze wordt door de notaris geschat op 80 ponden. [65] Daarnaast is ook een stuk land in Beverenpolder, genaamd de *kete* aangekocht, met het geld van de verkoop van het hiervoor beschreven geërfde stuk land.[66] Op de grond staan nog twee bezette rentes die Gillis nog moet verder afbetalen. Alles wordt samen *geextimeert* (geschat) op totaal 100 ponden.

Voor de inboedel is er o.a. sprake van een lange tafel en een bank met zes stoelen in de *groote camer*, verder in de keuken een haard met toebehoren, een lamp, een strijkijzer, een *saudt vadt*, … Men vermeldt ook nog een spinnewiel met haspel, *tuijten* en een hekel, bierpotten, wijnglazen, een balans zonder gewichten. Er is ook een kleine bemeubelde slaapkamer.

Verschillende soorten linnen worden telkens apart vermeld, net zoals de kleding van de overledene en het rouwkleed van de houderigge.[67] Er is ook nog wat werkgereedschap voor buiten, een vleeskuip met *verkensvleesch*, hespen en spek, *kuijpwater* en emmers, en tenslotte nog zes tonnen goed bier geschat op een waarde van drie ponden. Blijkbaar maakte Gillis dus ook zijn eigen bier.

Men berekent zo in totaal rond de 80 ponden voor de inboedel.

Onder de rubriek *beestiaelen als andere meubelen op den hoff* worden twee melkkoeien met twee kalveren met een *wintelinck rent* (?) geteld, naast twee *sughverckens* met *elff kibbens* (biggen), en

---

[61] In de staat van goed (1675) van vader Pieter De Dobbelaer staan ook de maternele erfgronden van Catharina Van Esbeke vermeld. Het stuk van 33 roeden staat er niet bij vermeld, en is vermoedelijk pas na 1675 aangekocht. Er worden wel gronden van haar broer Gillis Van Esbeke vermeld, naast een deel in de brouwerij den Colput van haar broer Anthonius.

[62] De cijnsgrond behoorde aan de heer van Kallo, die in 1575 bij de verkoop van het grotere Land van Beveren in vier delen, de heerlijkheid Kallo had gekocht.

[63] Ook de andere kinderen van Catharina Van Esbeke zullen in de verkaveling dezelfde waarde krijgen.

[64] De hofstede was ooit aangekocht van Paschier Suij en is belast met een cijns. Voor alle vermelde totaalbedragen wordt nog eens extra vermeld dat de helft hiervan voor de wezen is (wezenhelft).

[65] Dit was een normale prijs voor een klein stukje grond met een hofstede op. Gillis zijn vader had voor zijn hofstede in de Kloosterstraat een gelijkaardig bedrag betaald.

[66] Hier is er nu een cijns (10 schellingen per jaar) te betalen aan de heer van Beveren, daar dit binnen zijn territorium ligt. We zitten hier inderdaad in het grensgebied tussen de heerlijkheid Kallo en de heerlijkheid Beveren. De heer van Beveren, de hertog van Arenberg, was eveneens een vazal of leenman van de Vlaamse graaf. Hij liet zich in Beveren vertegenwoordigen door een eigen hoogbaljuw die zowel het leenhof (o.a. feodale rechtspraak) als de schepenbank voorzat. Er was ook een meier. Gillis De Dobbelaer koopt de keete zelfs van de meier van Beveren.

[67] Wellicht was er naast de hofstede ook een kleine weverij, *item 240 ff(?) gewoon soo inde weveije als in huys op acht stuyvers…*

vijf *hunnen met eenen haen*. Er bevindt zich naast een partij turf nog heel wat hout[68] op het erf: twee *heulen[69] boomen liggende op de … van den auden dijck achter thuijs[70]*, *drij willighe boomen* (wilgen) die op het land geveld zijn, een gevelde populier die in Haasdonk ligt, ook nog twee bomen en vier wilgen die nog tot bamisse mogen verder *wasschen* (groeien). Het totaal bedraagt hier ongeveer 22 ponden.

Gillis had ook gepachte gronden waar de gewassen nog dienden *ontbloot* (geoogst) te worden: koren, boekweit, zomergerst, vlas, klaver, samen ongeveer voor een totale waarde van 28 ponden.

Bij de nog te betalen baten door derden moet de *huijs pacht* van de ouderlijke woonst in Haasdonk nog betaald worden, naast een tweede huispacht waarvan de betrokkene i*nsolvent* wordt geschat, en de som van 107 ponden die Jan Verburst nog dient af te lossen voor de geërfde grond van de moeder van Gillis. Er is nog sprake van een steenring en een trouwring die de houderigge mag behouden. De totale waard bedraagt hier voor de baten, ongeveer 110 ponden.

Notaris Rogiers, de opsteller van deze boedelinventaris, berekent dan minutieus een som van meer dan 374 pond voor de baten, waarvan dus de helft voor de wezen is bestemd.[71]

Bij de vaderlijke gederfde goederen staat de hofstede van zijn overleden vader Pieter in de Kloosterstraat, nu verkocht aan zijn moeder[72] Hij heeft ook aan zijn moeder een rente verkocht en ook de 107 ponden van de verkoop aan Jan Verburst komt weer boven. Opmerkelijk is dat er door de kinderen voor de ouderlijke hofstede in de Beverse Kloosterstraat twee keer geërd wordt. Ze was immers eerst het bezit van vader Pieter en zijn vrouw Niklasyne De Grave en werd later de volle eigendom van weduwe Catharina Van Esbeke!

Ook de moeder van de wezen had gederfde goederen, o.a. een bezette rente, de helft van een partij land in Beverenpolder genaamd de *huijsdijck*, en nog een stuk land onder de jurisdictie van Kallo.

Voor alle gederfde goederen telt de notaris nu 349 ponden voor de moeder en 120 ponden voor de vader. Dus *meer ghederft van weghen de hauderigge als van overledene*, dus hebben de wezen recht op de helft van 229 ponden. De moeder heeft recht op de andere helft.

De lijst van nog te betalen schulden door het sterfhuis tenslotte is vrij lang. Er zijn bezette rentes, de cijns voor de keete, schulden aan de Beverse buurman Alexander Meyskens, aan zijn broer Philippus De Dobbelaer, de geërfde obligatie van zijn moeder, leveringen van bier, hop, wijn en hout, een nog te betalen som die hij als voogd[73] over de wezen van zijn halfbroer Jan in bewaring had, pachtsommen, een nog te betalen som aan zijn broer Vincent, achterstallige gemetgelden, de polder accijns, achterstallige prochieonkosten in Beveren en in Haasdonk[74], de begrafeniskosten, de

---

[68] Ook bij zijn vader Pieter, wagenmaker in de Kloosterstraat, lagen er heel wat bomen op het erf.
[69] Heulen=uithollen.
[70] Hiermee wordt dus de woonst bedoeld waar Gilis en zijn vrouw op het einde van hun leven woonden in Beveren. Dit moet de eerder vermelde kete zijn die in de staten van goed ook als hofstede genoemd wordt. Er is wat onduidelijkheid daar bij de conqueste tijdens het huwelijk hier enkel over gronden gesproken wordt, en dus niet over een hofstede.
[71] Het is niet altijd duidelijk hoe hij aan die berekende waarden komt. Het lijkt er toch op dat hij af en toe de bal mis slaat. Of is er een andere reden waarom hij bepaalde rubrieken niet meetelt in het eindtotaal?
[72] Deze hofstede was aangekocht door Pieter en zijn eerste vrouw. Daar ze nu verkocht is aan zijn weduwe, komt ze terecht bij de gederfde goederen.
[73] Deze voogd was eerst Anthonius De Dobbelaere, die blijkbaar na zijn overlijden werd vervangen door een nieuwe oom als voogd. Gillis was ook voogd bij de wezen van zijn halfbroer Pieter.
[74] In de prochie Haasdonk was het Beverse, een volgleen van de heer van Beveren gelegen. De rest van het grondgebied behoorde net zoals vele andere Wase dorpen bij de Keure van het Land van Waas. Beide territoria

proceskosten ten voordele van Pieter Van Puymbrock, peerdewerck, … De totale som schulden wordt dan berekend op meer dan 166 ponden.

De gemaakte eindconclusie is dat er meer *commeren als baeten*[75] zijn voor de wezen. De voogden zullen de houderigge daarom laten in haar volle bezit. De voogden komen ook tot het besluit dan hun rol is uitgespeeld. Zij *abandonneren en renuntieren* het sterfhuis.

Als we vergelijken met wat zijn halfbroers Jan, Anthonius en Pieter nalaten voor hun wezen, dan werd enkel bij het complexe sterfhuis van Anthonius De Dobbelaer ook besloten om alles te laten aan de houder. Het is hier nu wel voor de eerste keer dat in de staten van goed de onroerende goederen ook geschat worden en dat er in detail is rekening gehouden met de gederfde goederen. Als we zoals we bij zijn halfbroers als hypothese genomen zouden hebben om geen rekening te houden met de gederfde goederen, komen we zelfs op een som van 208 ponden batig saldo.

Gillis was net zoals zijn halfbroer Jan meer een landbouwer. Hij hield zich ook bezig met weven, verkopen van bomen[76] en gezien de levering van hop, ook nog met het brouwen van bier als nevenactiviteit. Dit typische agrarische bestaan op velden en akkers leverde wel wat op. Het feit echter dat hij heel wat van de erfenis van de wezen aan onroerende goederen had verkocht, zorgde er echter voor dat hun rechten niet ten volle konden benut worden. Zijn weduwe diende het nu met zeven wezen alleen te rooien.

De keete was ook als herberg gekend.[77] Gillis moet vermoedelijk na het overlijden van zijn moeder (1688) naar daar gaan wonen zijn. De herberg lag in de buurt van een stuk grond dat hij geërfd had. Er is sprake van verschillende tonnen bier, kuipwater, geleverd hop en van klanten die hun consumpties nog dienden te betalen.[78]

Hoe maakte Gillis De Dobbelaer zijn bier? Hij deed dit grotendeels zoals het nu gemaakt wordt. Na het drogen van graankorrels (mouten) werd er water aan toegevoegd. Dit mengsel werd dan opgewarmd waarbij er uit de mout suikers gevormd werden. Na filteren werd de heldere wort gekookt en werd er hop toegevoegd. Aan het afgekoelde mengsel voegde hij nog gistschimmels die er voor zorgden dat de suikers transformeerden in alcohol en koolzuur (CO_2).[79]

Door het kookproces werd bier een populair veilig te drinken product.[80] Soms mislukte het brouwsel. [81] Het werd gedronken bij vergaderingen of werd aangeboden aan het werkvolk na bv. het herstellen

---

hadden hun eigen bestuursorganen die evenwel samenwerkten. Waar de hofstede van Gillis De Dobbelaer juist was gelegen, hebben we niet kunnen achterhalen.

[75] Er zijn in totaal grootteorde 374 ponden (gronden, inboedel, dieren, vruchten, te innen schulden), 239 ponden gederfde goederen en 166 ponden te betalen schulden. Het totale tekort bedraagt dus 21 ponden.

[76] Was het verkopen van bomen een nevenactiviteit die voortsproot uit de wagenmakersbedrijvigheid van de familie?

[77] Zie bv. N. Kerckhaert, 1980, Oude Oostvlaamse herbergnamen.

[78] Zie verder bij de staten van goed van zijn weduwe.

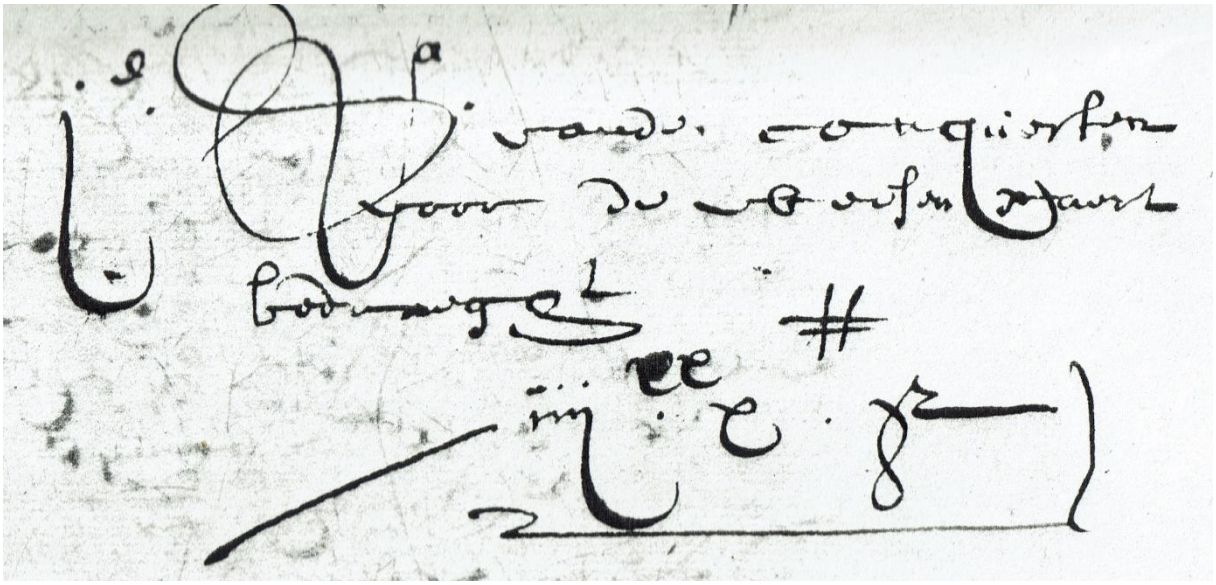
[79] Bij het maken van brood wordt ook vertrokken van een mengsel van graanmeel en water waaraan in de 17de eeuw biergist werd toegevoegd. Het geheel wordt gebakken, en de uiteindelijke structuur bestaat uit een netwerk van gluten (eiwitten) dat gerezen is door de druk van het ontstane koolzuur. Het weinige alcohol dat zich vormt verdampt. Het benodigde meel werd thuis gemaakt ofwel bij een molenaar. Hiervoor diende men een vergoeding te betalen aan de lokale heer. Een brood kostte in 1772 ongeveer 12 groten. Rogge was het belangrijkste broodgraan.

[80] Opgevangen regenwater was wel drinkbaar, maar beekwater kon bv. sterk besmet worden door het vele roten van vlas.

[81] Bij Jan De Dobbelaer, zoon van Jan, worden vier staecken bier verkocht die nog dienden betaald te worden. Er staat in de staten van goed vermeld dat het bier *slecht bevonden was op hoope van beternisse*.

van straten. Voor het brouwen diende wel een soort belasting betaald te worden. De kopers betaalden een accijns.[82]

Gillis schonk dus in zijn hofstede de keete het heerlijke gerstenat aan passerende gasten. Niet iedereen kon of mocht bier maken. Leerde hij het brouwen van zijn oom Anthonius Van Esbeke die brouwerij de Colput uitbaatte? En had hij ook al in zijn vroegere hofstede in Haasdonk een eigen brouwactiviteit met een lokale herberg? Het zou anders vreemd zijn dat hij hier maar pas op het einde van zijn leven actief in zou worden.

Het sierlijke overzicht van de kosten door de notaris met hier de wezenhelft voor de conqueste tijdens het huwelijk. Het bedrag van 90 ponden groten is aangeduid door vier streepjes met xx erboven (=80), gevolgd door een x (dus 90). Het hashtag-teken is het gebruikte symbool voor ponden, er na volgt nog de afkorting van groten.

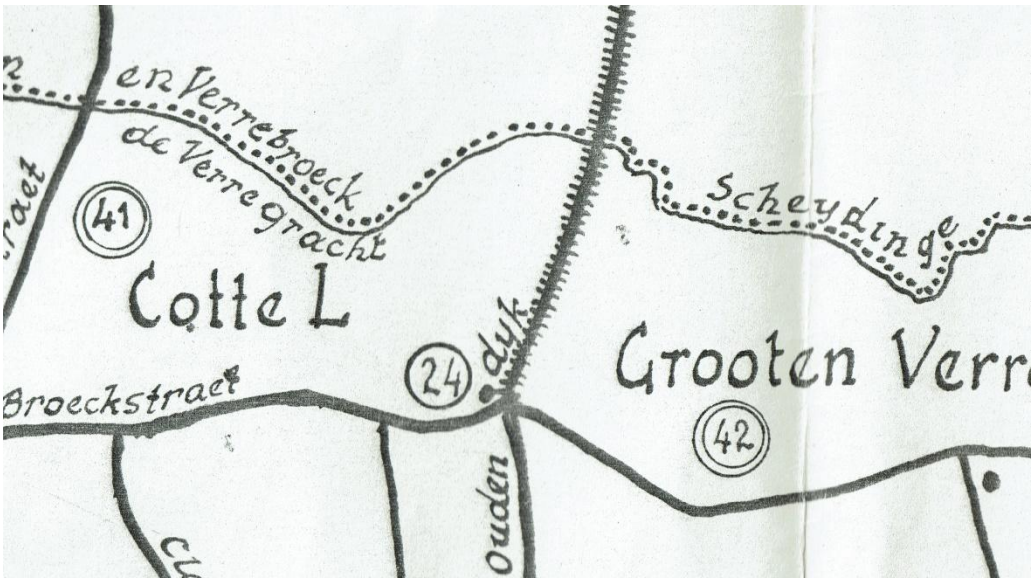
Maria Van Puymbroeck zal zelf in 1705 in de Beverse polders naar haar levenseinde gaan. Drie van de zeven wezen uit 1689 waren ondertussen jong gestorven. Haar oudste dochter Clara blijft ongehuwd en zal drie jaar na haar moeder overlijden. Dochter Maria was al in 1702 gehuwd. Enkel de 24-jarige Philips en de 22-jarige Katelijne zullen pas later te Beveren trouwen. Waarschijnlijk waren zij voordien ook al het huis uit om elders als knecht of meid te gaan werken.

Gezien er nog twee minderjarige kinderen waren in 1705 werd er toch nog een staat van goed[83] opgemaakt bij het overlijden van Maria Van Puymbroeck. Hoe heeft ze het er van af gebracht, zonder haar man en zonder de voogden? En waarom verhuisde ze nog op het einde van haar leven van Haasdonk naar de meer noordelijk gelegen Beverse polders?

---

[82] In 1675 wordt in de staat van goed van Pieter, de vader van Gillis, bij de schulden een som van meer dan drie schellingen vermeld als te betalen accijns op een partij bier.

[83] Oud Archief Beveren, nr. 1232, f° 29r. De staat van goed wordt opgemaakt door notaris G. Van Aerde. *Staet gepresenteert aen mijne heeren borgemeester ende schepenen der halle en vierschaere der voorseide prochie van Beveren als oppervooghden.*

Herberg de Keete (nr. 24) op de kaart gemaakt door Rijkhard Van Gerven naar de oudere kaarten van landmeters du Caju (1808) en Van Landeghem (1666). Ook de Ouden Dyk en de Broeckstraet zijn aangeduid. De Verregracht vormt de scheiding tussen Beveren en Kallo. De Keete vormde het eerste kavelnummer van de wijk Cotte L.[84]

In de staat van goed van 1705 is er nog enkel sprake van de jongste dochter Catharina als enige wees. Haar broer Philippus wordt dus al als meerderjarig beschouwd. Voogden zijn oom Vincent De Dobbelaer en Jan Verhofstede, die gehuwd was met de oudere zuster van Catharina.

De hofstede de keete is verkocht voor 100 ponden aan dezelfde Jan Verhofstede en wordt bij de baten geteld. Voor de verkoop van de inboedel is een som van 20 ponden bekomen. Jan Verhofstede is ook geld schuldig voor de aankoop van een *coeijbeeste ende diversche meubelen van huijscattheyle (*huisraad*).* Een aantal personen is nog geld schuldig over *gedroncken ende verhaelt bier.* Oom Philippus De Dobbelaer heeft de balans in het huis gekocht en dient deze nog verder te betalen.

In de buurt van de keete had Maria Van Puymbroeck nog een stuk land van 160 roeden gekocht, dat nu gepacht wordt door haar schoonbroer Philippus. Er is verder ook nog een som geld die nagelaten is door wijlen Jan De Dobbelaer, zoon van de overledene, die blijkbaar in Straatsburg had verbleven. De totale som van de baten bedraagt zo meer dan 152 ponden.

Bij de te betalen schulden worden in detail de begrafeniskosten en de kosten voor het opmaken van de boedelinventaris vermeld. Men komt op een vijftal ponden zodat het batig saldo van het sterfhuis voor de enige wees ongeveer 147 ponden bedraagt. Over de situatie na het overlijden van haar vader wordt verder niet gesproken. Blijkbaar heeft men zich neergelegd bij het grote verlies door de gederfde goederen. Maria Van Puymbroeck heeft zelfs nog een stuk land bijgekocht na de dood van haar man. En ook over de vroegere ouderlijke hofstede in Haasdonk wordt blijkbaar niet meer gesproken. De voogden zullen in dit geval geen problemen gezien hebben rond de rechten van de enige wees, de op dat moment 22-jarige Katelijne. Zij zal zelf enkele jaren later trouwen. Het saldo van 152 ponden zal dan verdeeld worden over de drie nog in leven zijnde erfgenamen.

[84] Oud Archief Beveren, nr. 53, Familiefonds Van Gerven.

Frans en Katelijne De Dobbelaer (Beveren)

De tweede zoon van Pieter en Catharina Van Esbeke overlijdt ongehuwd te Beveren op amper 37-jarige leeftijd. Veel weten we niet van hem. Hij werd wel kleermaker genoemd. Of hij bij zijn ouders in de Kloosterstraat woonde is niet zeker. We zijn hem al een paar keer tegengekomen wanneer hij een som geld nalaat aan zijn familieleden. Hij treedt nergens als voogd op. Wellicht diende er bij zijn overlijden aan het recht van het beste hoofd voldaan te worden. Frans moet ook enkele sommen geld aan zijn vader geleend hebben. Hij betaalt zelf ook mee in de begrafeniskosten van zijn vader.[85]

Zijn jongere zus Katelijne trouwt op 24-jarige leeftijd te Beveren (1672) met Andries De Bock. Ze zal een jaar na de geboorte van haar jongste kind sterven. Bij het heengaan van haar moeder in 1688 worden voor de enige wees, Pieter, voogden aangesteld naar aanleiding van de erfenis vanwege grootmoeder Catharina Van Esbeke.[86] Katelijne staat ook met haar man Andries De Bock in de hoofdcijnsboeken van het Land van Waas vermeld.[87] Zij was immers een dochter van een vrije moeder.

De wees zal recht hebben op kavel C uit de nalatenschap van Catharina Van Esbeke. Er wordt gesproken van een gemet land *int reepdorp* met een bezette rente belast. Dit stuk land wordt verder verpacht aan Katelijne's broer Gillis.

Van haar broer Philippus ontvangt het weeskind ook nog een som geld, ter compensatie van de ouderlijke hofstede in de Kloosterstraat die aan hem toekwam.[88] En tot slot is er nog een deel van een rente ten laste van Andries De Bock, de vader van het weeskind. Alles samen is kavel C 106 pond waard.

Tot slot wordt in deze staat van goed nog vermeld dat grootmoeder Catharina bij de dood van haar zoon Frans, een som van meer dan 21 ponden had gekregen die bestemd waren voor het weeskind die dit zou krijgen bij zijn meerderjarigheid. De andere broers en zuster Maria moeten dus ook een zelfde aandeel in de nalatenschap van Frans ontvangen hebben.

Voor het weeskind worden er nog enkele te betalen schulden opgesomd, die verbonden zijn aan de erfenis van zijn grootmoeder. Zo dient o.a. het pondgeld (belasting op een verkocht goed, 10 schellingen) betaald te worden aan de griffier. Er is verder geen staat van goed gevonden bij het overlijden van Katelijne De Dobbelaer zelf , de moeder van het weeskind. De ontvangen erfenis moet hem normaal in staat hebben gesteld om een vlotte start te nemen in zijn volwassen leven. We hebben echter geen verdere info kunnen vinden over deze Pieter De Bock en zijn vader Andries.

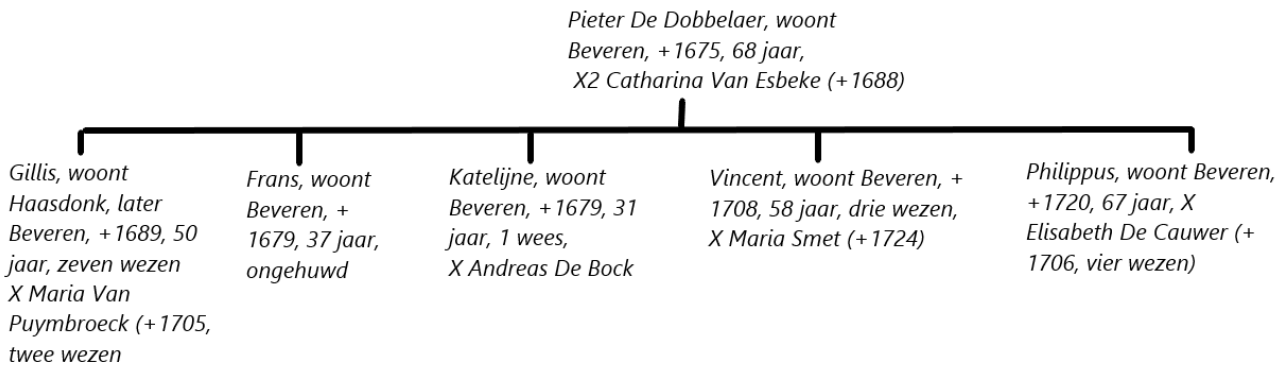
---

[85] Staat van goed Pieter De Dobbelaer. Zie: Op zoek naar Pieter de Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17de eeuw.

[86] Oud Archief Beveren, nr. 1229, f° 191v. De voogd is oom Philippus De Dobbelaer. Ook vader Andries De Bock treedt op als voogd. Gillis Rogiers stelt weer de inventaris samen.

[87] CD, VVF-Land van Waas, Hoofdcijnsboeken, Haasdonk, Sint-Pietersabdij-Gent, Par. 8.

[88] De hofstede werd geschat op 176 ponden. Het aandeel van de kavel van Philippus bedraagt dus na aftrek van de 70 ponden voor de wees van Catharina nog 106 ponden. Ook broer Gillis had een kavel van deze waarde ontvangen. Ook broers Vincent en Philippus zullen dus elk deze som ontvangen. Deze bedragen zijn merkelijk hoger dan de eerdere schatting van 17 ponden/staak, toen zonder de persoonlijke bezittingen van Catharina an Esbeke geteld. Bij het overlijden van haar man Pieter in 1675 werd er nog een staat van goed opgemaakt. Hierin was geen sprake van een verdeling van zijn persoonlijke goederen daar zijn echtgenote nog het vruchtgebruik hier over had. Na de dood van haar man, had Catharina Van Esbeke zelf gekocht. Op dat moment moet er wel een verdeling van de verkoopsom over alle kinderen hebben plaatsgevonden.

Stamboomschema van de kinderen van Pieter De Dobbelaer en Catharina Van Esbeke

Vincent en Philippus De Dobbelaer (Beveren)

Vincent, de tweede jongste zoon van Pieter, huwt te Beveren in 1673 op 24-jarige leeftijd met Maria Smet (1724). Zijn vader Pieter treedt op als getuige. Hij zal in 1708 de leeftijd van 58 jaar bereiken en laat dan drie wezen na.[89] Zijn oudste kinderen zijn al gehuwd.

Vincent woonde in de Vrasenestraat in Beveren, waar hij een wagenmakerij uitbaat. In 1696 verhuist hij naar de andere kant van de straat en wordt er buurman van bakker Jan De Mulder waar in 1702 de grote brand van Beveren zal uitbreken. Als bij wonder wordt het huis van Vincent gespaard, in tegenstelling tot zijn vroegere woonst. Zijn hofstede bevindt zich binnen het rechtsgebied van het hof van Levergem en Doorn[90], een van de vele volglenen van de heer van Beveren binnen de prochie Beveren. Net als zijn vader maakte Vincent deel uit van het lokale leenhof.

We hebben Vincent en zijn vrouw niet kunnen terugvinden in de hoofdcijnslijsten van het Land van Waas. Ze dienden dus bij een overlijden het beste deel uit de inboedel te behouden voor de heer. Net zoals zijn broers en zuster deelt hij in de nalatenschap van zijn broer Frans, van zijn vader Pieter en van zijn moeder Catharina Van Esbeke.

Vincent wordt genoemd als voogd bij het sterfhuis van zijn broers Anthonius en Gillis. Er werd verder binnen de familie ook heel wat geleend. Zo had Vincent bij zijn vader een som geleend, die hij terugbetaalde aan zijn broer Gillis voor een andere lening ten laste van hun vader.

Van zijn zeven kinderen bereikt iedereen de volwassen leeftijd, wat niet alledaags was in die tijd. Een zoon sterft ongehuwd, en er zijn ook vier dochters die zullen huwen. Zijn oudste zoon Pieter woonde met zijn gezin wat verder op in de Kloosterstraat (perceel 34), in een hofstede die ook zou afbranden bij de grote brand van Beveren. Hij laat de hofstede verbouwen en blijft er wonen. Twee zonen van hem worden later ook nog als wagenmaker genoemd.

De nalatenschap van Vincent De Dobbelaer aan zijn kinderen hebben we niet verder kunnen reconstrueren.

---

[89] Er is een staat van goed, Oud archief Beveren, dd 19.12.1708 die we niet hebben kunnen raadplegen. Voogden zijn zijn oudste zoon Pieter De Dobbelaer, en oom Philippus De Dobbelaer.

[90] Zie: De familie De Dobbelaer in het feodale Beveren van de 18de eeuw. De heerlijkheid Levergem en Doorn had een eigen baljuw die het lokale leenhof voorzat waar beslist werd over de lagere en vrijwillige rechtspraak (bv. registratie van verkopen van gronden). Jan Van Esbeke, een neef van Catharina, oefende de functie van baljuw van Levergem en Doorn uit, einde 17de eeuw.

Vincent's jongste zoon Judocus had met zijn gezin een hofstede op het Zillebeek in Beveren. Ook hij staat te boek als wagenmaker. Het is langs deze Judocus dat alle huidige naamdragers van de Beverse familienaam De Dobbelaer afstammen, ook van de variant Dobbeleir in Burcht en Zwijndrecht. Ondanks het rijke nageslacht van stamvader Pieter met zes gehuwde zonen zal de stamlijn dus enkel via één kleinzoon verder blijven bloeien.[91]

Ook de jongste zoon Philippus van stamvader Pieter zal te Beveren op jonge leeftijd huwen (1674). En ook hier is zijn vader Pieter nog getuige kunnen zijn. Zijn bruid wordt Elisabeth De Cauwer, dochter van Michiel en Digna Cant. Het huwelijk wordt gezegend met acht kinderen, waarvan er één op jonge leeftijd bezwijkt. Wanneer zijn vrouw in 1706 overlijdt zijn er nog vier wezen.[92] Hijzelf overlijdt in 1720 en is dan ongeveer net zo oud geworden als zijn vader. Hij is ook de laatste van zijn broers en zussen die nog was overgebleven.

Wanneer zijn vader overlijdt is de ouderlijke hofstede pas uitgebreid met een nieuwe kamer en een *aftrek (*een soort afdak*)*. Er waren ook allerlei herstellingen uitgevoerd. Zijn moeder had de hofstede dan zelf kunnen aankopen, de jonge Philippus neemt de wagenmakerswinkel over. Vermoedelijk komt hij met zijn vrouw ook inwonen bij zijn moeder. Hij had zoals zijn broers een degelijke opleiding meegekregen van zijn vader. Voor geleverde arbeid had hij trouwens nog recht op een som geld. Zijn vader had in het Beverse een ruim klantenbestand opgebouwd, en werk was er dus genoeg. Zelfs de monniken van het nabijgelegen Wilhelmietenklooster lieten hun karren hier herstellen.[93]

Bij de brand in 1702 zal de hofstede van Philippus De Dobbelaer afbranden, en in tegenstelling tot andere buurtbewoners, houden hij en zijn gezin het er voor bekeken. De deels vernielde woning wordt verkocht.

Philippus was net zoals zijn broers Vincent en Jan ook lid van de Sint-Sebastiaansgilde. Men deed op hen beroep voor het maken van de gaaien en de vogels en men liet hen de wip rechten.

Hij wordt ook als voogd genoemd bij de wezen van zijn zuster Catharina en broer Vincent. Verder zal zijn moeder hem na haar dood de ouderlijke hofstede nalaten bij de verkaveling. Ook deelde hij in de erfenis van zijn vader en van zijn broer Frans. Door het huwelijk met zijn vrouw werd hij in de hoofdcijnsboeken geboekt als vrij van het beste hoofd.

In welke mate zijn kinderen voldoende middelen ter beschikking kregen hebben we niet kunnen achterhalen. Een zoon Jan Baptist zal zijn hofstede hebben op het Derde Repdorp[94], zijn broer Petrus vinden we terug in de Beverse heerlijkheid Zillebeke, Rasegem en Massene[95], later in Vrasene. In elk geval zullen twee ongehuwde kleinzonen van Philippus op het einde van de 18de eeuw bij de Beverse notabelen horen. Van de vijf zussen zullen er drie huwen en twee ongehuwd overlijden.

[91] Ook de auteur van deze bijdrage is langs moeders kant (Frieda De Dobbelaer, +1996) een afstammeling van deze uitgebreide stamboom.
[92] Staat van goed, dd 8.6.1707 met voogden oom Vincent en Pieter De Dobbelaer, wellicht de oudste zoon van Vincent. Deze akte hebben we niet kunnen raadplegen.
[93] Zie: Op zoek naar Pieter De Dobbelaer, wagenmaker te Beveren in de 17de eeuw.
[94] Wellicht staat deze hofstede ook aangeduid op de kaart van du Caju (1808) met de vermelding Dobbelaer.
[95] Een belangrijk volgleen met een eigen schepenbank en leenhof onder het voorzitterschap van een baljuw. Er werd beslist over de criminele en vrijwillige rechtspraak (o.a. registratie van staten van goed).

Pieter De Dobbelaer is de hoofdrolspeler geworden in deze uitgebreide familiesaga. Hij migreerde rond 1630 vanuit het Pajottenland naar het Waasland en beoefent er in Beveren het ambacht van wagenmaker. Verschillende zonen zullen eveneens zich hier in bekwamen. Anderen werden landbouwer of smid of zelfs herbergier. In een gezin met meerdere zonen gebeurde het vaker dat men mekaar niet voor de voeten liep en elders een nieuwe toekomst ging uitbouwen. In verschillende Wase dorpen groeiden zo nieuwe gezinnen met telkens vele kinderen. Vaak bezweek de moeder in het kraambed van een van de kinderen en werd er hertrouwd. Er moet immens getreurd zijn geweest bij toch die vele sterfgevallen van kinderen en jonge moeders in de familie. De mensen vonden nog steun in hun geloof. De dood deed immers afschrikken. Hun spelende en opgroeiende kinderen in de ongerepte Wase natuur zorgden algauw voor wat tegengewicht.

We hebben in detail ook kennis kunnen nemen van hun leefomgeving met hun hofstede in een nog feodale wereld. Ondanks de beperkingen van die tijd, was de levensstandaard goed te noemen. De kinderen kregen de kans om op hun beurt aan iets nieuws te bouwen. Het is voor de auteur alvast een boeiende ontdekkingsreis geworden naar de tijd waarin zijn voorouders leefden!

Marc Van Stappen, 2024, www.stap-brug.be